

Listy

Ročník 25
Cena 30 Kč / 1,20 €

11
2018

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Tomáš Randák – O nulách na konci • Fabián Gordiak – História pamätníka v Poprade – Spišskej Sobote • Hana Zelinová – Neprávom zabudnutý Bohuš Šippich • Vladimír Duben – Spomienka na Milana Adamčiaka • Anna Sláviková – Skvost opernej scény • Peter Gábor – Považujem sa za Čechoslováka • Peter Kolník – Partizánske – 80 rokov mesta obuvi • Anna Sláviková – Grécka antika v SND • Iva Poláková – Mária Jančová • Alojz Kontrik – Z vianočných zvykov na Kysuciach • Anna Sláviková – Zlatý Janko Zachara • Zuzana Štancelová – HYBAJ HO! • Príloha Oriešok •

Výber programov v novembri a decembskom 2018

23. novembra 14.00 hod.

Gymnázium Broumov

Školské kolo k výberu prác študentov na Pražskú medzinárodnú konferenciu

2. decembra 13.00–17.00 hod.

Exkurzia účastníkov Pražskej medzinárodnej konferencie po historických pamiatkach Prahy

3. decembra 9.30–16.00 hod.

DNM, Praha 2, Vocolova 602/3

Pražská medzinárodná konferencia slovenských stredoškolákov a ich hostí. Slovensko v Československu v príspevku žiakov českých a slovenských stredných škôl. Vstup voľný.

3. decembra 17.00 hod.

Slovenský inštitút, Námestí Republiky, Praha 1

...A nezabudni na labute!

Literárny podvečer s prezentáciou CD s úryvkami z rovnomennej knihy spisovateľa Petra Juščáka. Rézia Zuzana Štanclová, čítajú Monika Pulišová, Matej Kováčik a Štefan Capko. V spolupráci s SI. Vstup voľný.

4. decembra 10.00–13.00 hod.

Praha a medzníky česko-slovenskej vzájomnosti.

Prechádzka po Prahe s účastníkmi študentskej konferencie.

7. decembra 20.00 hod.

Divadlo Troníček, Vladislavova 20, Praha 1

Môj šef je debil.

Divadelná inscenácia Moniky Pulišovej, viď pozvánka.

8. decembra 15.00–19.00 hod.

Semily, MŠ

Mikulášske popoludnie.

Priprial Spolok semilských Rómov pestujúci slovenský folklór a DOMUS SM v ČR.

11. decembra 17.00 hod.

DNM, Praha 2, Vocolova 602/3

Vianočný podvečer.

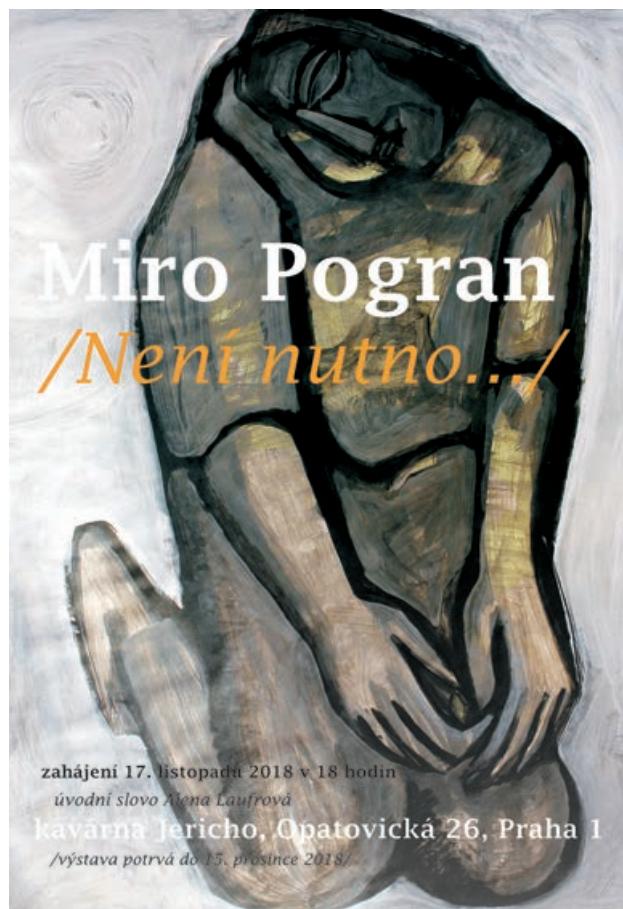
DOMUS SM v ČR s Akadémiou národnostných menšíň. Vstup voľný.

16. decembra 16.00 hod.

DNM, Praha 2, Vocolova 602/3

Vernisáž výstavy Tichý svet fotografie Matyldy Štancelovej. Vstup voľný.

Programy sa uskutočnia vďaka finančnej podpore MŠMT v ČR, MK ČR a Magistrátu hl. Prahy, ktorí udelili projektu DOMUS SM v ČR Slovensko v Československu. K 100. výročiu vzniku Československa a Slovensko v Československu k 100. výročiu vzniku Československa.

záhajení 17. listopadu 2018 v 18 hodin

úvodní slovo Alena Laurová

kavárna Jericho, Opatovická 26, Praha 1

/výstava potrvá do 15. prosince 2018/

Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR vás srdečne pozýva na vernisáž výstavy

**TICHÝ SVET
FOTOGRAFIE**

Matylda Štancelovéj

**16. decembra
2018 o 16:00**

galéria DNM, Vocolova 3, Praha 2

Výstava potrvá do 3. januára 2019,
uskutoční sa vďaka finančnej podpore
MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

Slovo redaktora

Vážení a milí čitatelia,
oslavy 100. výročia Československa nás zahltili toľkými informáciami a programami, že sa v nich orientujeme len s veľkou námahou. Kvôli množstvu sa jednotlivé programy presúvali z miesta na miesto, pokým nenašli svoj dátum v kalendári a nočláhy pre hostí. Ked' organizátori všetko zaistili, zabudli zmenu označiť účastníkom, ktorí sa ale naštastie sami informovali o čase a mieste, takže všetko dobre dopadlo a ešte len dopadne. Zamýšľali sme sa nad udelením ceny pre najrýchlejšie reagujúcich. Prezradím, že rýchli v orientácii sú spisovatelia, herci, výtvarníci. Dovoľte mi ale obzvlášť oceniť učiteľov. Reč je o tých, ktorí privedú na našu už XV. Medzinárodnú pražskú konferenciu slovenských stredoškolákov a ich hostí 2.–4. 12. štyridsaťpäť žiakov gymnázií a stredných škôl z niekoľkých miest Čiech, Moravy, Sliezska a Slovenska: Tachova, Liberca Broumova, Hraníc, Brunálu, Turzovky, Žiliny a Popradu. Učitelia nielen so žiakmi pracovali, organizovali pre ne prednášky a školské kolá, ale aj sa rýchlo orientovali v meniacom sa čase i priestore. Cieľavedome sa nestrali len o seba, ale hlavne o svojich žiakov, aby mali zaistené čo najlepšie podmienky. Konferencia na téma Slovensko v Československu. K 110. výročiu Československa sa uskutoční 3. decembra v Spoločenskej sále Domu národnostných menšíň od 9.30–16.30 hodín. Ako sa ukazuje, príspevky budú veľmi zaujímavé. Autori prednesú štúdie s námetmi z československej histórie, o vzniku spoločného štátu, o českej inteligencii na Slovensku s dôrazom na učiteľov. Nebudú chýbať portréty osobností: T. G. Masaryka, M. R. Štefánika, A. Dubčeka. Niektorí spracujú novú história svojho regiónu podľa ešte žijúcich pamätníkov. Zaznejú poviedky, rozprávky a ďalšie literárne útvary. Nájdú sa úvahy o móde, o filme. Ak si nájdete chvíľu času, navštívte nás v DNM v ľubovoľnom čase 3. decembra. Možno si vypočujete krásnu rozprávku, poviedku, esej... Žiaci i pedagógovia budú radi, že je o ich prácu záujem. Srdečne pozývame všetkých, ktorých zaujíma história a predovšetkým tvorba študentov z českých krajin a Slovenska.

Helena Nosková, november 2018

Ilustrácia Zuzana Štancelová

OBSAH

O nulách na konci	2
Tomáš Randák	
História pamätníka v Poprade – Spišskej Sobote.....	4
Fabián Gordiak	
Neprávom zabudnutý Bohuš Šippich	8
Hana Zelinová	
Spomienka na Milana Adamčiaka	10
Vladimír Duben	
Skvost opernej scény	11
Anna Sláviková	
Peter Gábor – Považujem sa za Čechoslováka	12
Eva Josifková	
Partizánske – 80 rokov mesta obuvi.....	15
Peter Kolník	
Grécka antika v SND	16
Anna Sláviková	
Mária Jančová	18
Iva Poláková	
Z vianočných zvykov na Kysuciach	20
Alojz Kontrik	
Zlatý Janko Zachara	24
Anna Sláviková	
HYBAJ HO! 2018	27
Zuzana Štancelová	
Príloha Oriešok	

Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vodcová 602/3, 120 00 Praha 2 • Číslo 11/2018 pripravili: šéfredaktorka PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370, zodpovedný redaktor a grafická úprava Milan Šmíd, tel. 604 545 555, redakcia Ing. Eva Zajíčková, CSc., tel.: 272 911 893, Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093, Mgr. Eva Belzová • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., PhDr. Radovan Čaplovič, Toňa Revajová • e-maily: noskova@usd.cas.cz, listy@franklin.cz, anazuz.s@volny.cz • Rozšíruje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • DTP: studio Franklin • Tlač: tiskárna Triangl • Do tlače odovzdané 12. 11. 2018 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY - Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213-0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč/1,20 € • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné středisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a čísle účtu 43-4323110237/0100 • Nevyžiadane rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS SM v ČR, SČS a KSK • Obálka: Limbora 17. novembra v uliciach Prahy, foto: archív Limbory

O nulách na konci

Kacířská myšlenka na úvod. Kulatá výročí rozhodně nepatří mezi nejvhodnější okamžiky ke studiu historie, dalekohledům odborníků stojí totiž v cestě mraky oficiálního prachu. Namísto nezávislé vědy přebírá otěže stávající propaganda, jejíž rakovinou vždycky byla, je a bude přepjatost. Projevilo se to i v minulých dnech při oživení padesát let staré vzpomínky na srpen 1968. Obraz většiny sdělovacích prostředků měl v mladé generaci vyvolat dojem, jako kdyby určující osobou této fáze českých dějin byl Jan Palach a jeho statečná oběť. To neodpovídá skutečnosti.

Od vzniku Československé republiky uplynulo dvakrát tolík let. Československá republika se narodila 28. října 1918 a mezitím přestala existovat, jsme tedy tak trochu v pozici astronomů, pozorujících světlo hvězdy vyhaslé. Po první světové válce se stala jedním z nástupnických států Rakouska-Uherska. Politické vakuum bylo třeba vyplnit co nejrychleji, aby se předešlo anarchii, a řešení muselo přijít zvenčí. To později vyvolalo v některých dojem, že naše samostatnost byla spíš darem než výsledkem vlastního úsilí. A k daru se leckdy přistupuje ne s takovou vážností jako k tomu, co je naše naší zásluhou. Jak prozírávě napsal ještě před Republikou Jaroslav Hašek: „Jsou mnozí Čechové, kteří by svou samostatnost rádi si nechali vybojovat jinými.“

Rychlosť a někdy mechanický postup přestavby Evropy na dálku dal novým politickým subjektům do vínku řadu vážných problémů, především národnostních. Na území našeho státu se hovořilo asi patnácti jazyky – česky, slovensky, německy, maďarsky, polsky, ale i rumunsky, romsky či jidiš. Český vyjednavač na pařížské konferenci Eduard Beneš slíbil řešení v duchu zákonů Švýcarské republiky. Budoucí orientace země naznačila ještě zřetelněji skutečnost, že oficiálním garantem Československa se stala Francie.

Cas oponou trhnul a všechno bylo jinak, u nás i za humny. Stát v srdci kontinentu přežil několik režimů a několik názvů, jeden z nich pravopisně nesprávný – Česká a Slovenská federativní republika. A 31. prosince 1992

Československo přestalo existovat. Smutek mnohých nedokázala rozptýlit ani skutečnost, že svět bez výjimky ocenil rozchod jako zcela výjimečně a příkladně klidný, noblesní a kultivovaný.

Tolik fakt.

Význam jakéhokoli jubilea nespocívá v jedné či dvou nulách na konci letočtu. Měří se výhradně tím, kolik myšlenek nejen přežilo, ale dokonce získalo na naléhavosti. Právě proto září na obloze hvězdy už neexistující. Doba udivujícím způsobem oživuje debaty staro- a mladočešů, třebaže s úplně jiným slovníkem a bohužel snad i s menší vehemencí.

Češi i Slováci jsou hrdí na svůj původ, jak je vlastní početně malým národům. Zároveň právě proto chápou, že jejich budoucnost je pouze ve správné komu-

Košický dóm sv. Alžbety

Tatry

nitě a ve správném místě v ní. Úkol najít takové místo je dnes daleko palčivější než před sto lety. Jak se otevřít světu a nebýt jím pohlcen? Jak být připraven brát i dávat? S jakým skafandrem do volného kosmu? Jsem přesvědčen, že zejména toto měl na mysli vizionář Tomáš Masaryk, muž jinak neobyčejně tajuplný, jak potvrdí každý, kdo se někdy pokusil dešifrovat jej pod pitomou fasádou tatičkovství.

V současné době žijeme v atlantickém domě, každý v jiném apartmá. Ten dům nestojí na věčné časy. Turbulence změn dává tušit, že na šachovnici světa dojde spíš dřív než později k novým, nečekaným kombinacím. Jde o to, jak na to budeme připraveni a jak dobré se poučíme ze starých chyb. Což ovšem zdaleka neplatí jen pro nás.

Jistá šance na reparát za nedotažený pokus před sto lety tu je.

Tomáš Randák
Foto: Jiří Nosek

Podřipsko

Rajecké Teplice

Říp

Košické strechy z kostolnej veže

Bratislava, sídlo parlamentu

Pamätník Spišská Sobota

História pamätníka v Poprade – Spišskej Sobote

Prečímal som si nedávno malú knižočku od Karla Kálala: „Maďarizácia – obraz slovenského utrpenia“, ktorej prvé vydanie vyšlo v roku 1900.
Dovoľujem si odcitovať z nej dva odstavce na prvej strane:

„**K**edže mnoho historikov radšej obchádza určité obdobia v histórii slovenského národa a ponecháva ich ako biele flaky, musíme sa k nim vrátiť a netváriť sa, že neexistovali. Jedným z nich je aj útlak Maďarov a pomaďarčovanie slovenského národa.“

„Nie bez príčiny sa národ púšťa do revolúcie a slovenská revolúcia v roku 1848 bola obranou proti maďarizácii, ktorá už bola v rokoch štyridsiatych neznesiteľná. Avšak tá pravá, násilnícka maďarizácia, sa datuje od roku 1867, od zavedenia dualizmu. Odvtedy sú Maďari v Uhrách domácimi páni,“

robia si, čo chcú bez toho, aby ich v brutálnosti vyrušila Viedeň, alebo Slovanstvo či vzdelená Európa...“

Denník SME dňa 6. augusta 2007 uverejňuje článok: „Csáky ide riešiť Benešove dekréty.“ O deň neskôr uverejňuje Tatranský denník KORZÁR článok: „Gál: O odškodení obetí Benešových dekrétov treba rokovať.“ Maďarskí politici v SMK nechcú „nič prevratné.“ „Ide len o to, že sa stali krivdy a treba ich napraviť.“ Áno, treba ich napraviť z historicky objektívneho hľadiska. Do roku 1918 a po roku 1938 ich nič nezaujíma. Slovensko a slovenský národ z čias Uhorska je pre nich neznáma história.

Už viac ako 50 rokov chodí okolo pamätníka v parku v Poprade na Sobotskom námestí. Človek, ktorý nevie po maďarsky, zistí, že pôvodný pamätník je upravený a na čelnej strane je nápis: „*Na pamäť vo svetovej válke padlých*“ a pod ním je letopočet „1848“. Ostatné náписy sú v maďarskom jazyku.

V ostatných rokoch som videl, že aspoň raz do roka je pri pamätníku položený veniec s maďarskou trikolórou a maďarským textom. Nikto nevie, kto tento veniec položí a kedy sa to stane. Predpokladám, že to môžu byť maďarskí turisti, ktorí prídu na Sobotské námestie s jasným cieľom. V roku 2002 som pri večernej prechádzke zbadal takýto veniec. Veľmi ma to zaujalo, pritom som však dostał strach, či do rána tento akt niekto nezneužije. Keď som sa išiel pozrieť na druhý deň, veniec tam už neboli. Od tej chvíle mi v hlave vírili myšlienky, prečo je tento pamätník taký opustený v strede historického námestia, hlavný nápis je nepravdivý a nevenuje sa mu žiadna pozornosť. Viem, že v roku 2000 pri komplexnej rekonštrukcii Sobotského námestia bol park a okolie pamätníka upravené a samotný pamätník očistený. Predpokladám, že úprav pamätníka bolo niekoľko a pôvodný nápis v maďarčine bol odstránený po prvej svetovej vojne, po rozbití Rakúsko-Uhorska a vzniku Československej republiky, čiže po roku 1918. Okrem toho sú pre mňa na tomto pamätníku zrozumiteľné ešte dva letopočty: 1848 a 1849. Keďže som doteraz maďarským textom nerozumel, začal som pátrať po histórii tohto pamätníka.

Pýtal som sa najstarších občanov Spišskej Soboty, čo by mi mohli o pamätníku povedať. Vedeli len toľko, že je to maďarský pamätník a že je upravený. Hľadal som príslušnú literatúru o Spišskej Soboti a Sobotskom námestí. Potešil som sa trom obrázkom v publikácii „*Dejiny Popradu, Ivan Chalupecký, 1998*“. Na fotoreprodukciách sú zobrazené: *Sobotské námestie v 19. storočí* – strana 171, *Na Sobotskom námestí* – strana 172, tu je námestie bez parku a na treťom obrázku zo strany 175 je *Odhodenie pomnika v Spišskej Sobe v roku 1898*.

Pokračoval som v pátrani ďalej. O rokoch 1848–1849 som sa učil opakovane počas môjho štúdia za učiteľa a svoje poznatky používal v pedagogickej praxi. Pre zaujímavosť a ozrejmenie spomieniem aspoň niektoré historické udalosti, ktoré sa viažu aj na okolie Popradu.

Na jar roku 1848 prepukla v celej Európe revolúcia, ktorá sa prenesla aj do Uhorska. Revolučné roky sa nazývajú aj „jar národov“. Európske národy po rokoch dozrievania otvorené vystúpili so svojimi národnými požiadavkami. Urobil tak aj slovenský národ.

V revolučných marcových dňoch sa slovenskí vodcovia rozšli po Slovensku a agitovali medzi ľudom. Z týchto zhromaždení vyplynul celoslovenský program, ktorý sformovali v Liptovskom Sv. Mikuláši Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Michal Miloslav Hodža. Program dostał názov „*Žiadosti slovenského národa*“ a vyhlásili ho 11. mája 1848 v liptovských kúpeľoch Ondrašová. Žiadosti slovenského národa obsahovali národné a demokratické požiadavky, napríklad: Slováci mali dostať vlastné školy, v slovenských stoliciach a obciach sa mala stať úradným jazykom slovenčina. Žiadosti slovenského národa poslali slovenskí predstaviteľia uhorskej vláde. Tá ich však nehodlala uznáť. Naopak, odpovedala tak, že v slovenských stoliciach vyhlásila stanné právo a vydala zatykač na Štúra, Hurbana a Hodžu.

Po vytlačení prvej slovenskej výpravy za hranice Uhorska nastolila uhorská vláda v slovenských stoliciach teror – masové zatýkanie slovenských vlastencov. Na jesień zorganizovala SNR druhú, tzv. zimnú výpravu. Dobrovoľníci postupovali na Slovensko v dvoch prúdoch. Prvá skupina smerovala od Tešína na Žilinu a ovládala severné, postupne aj stredné a časť východného Slovenska. Pri prechode z Liptovského Sv. Mikuláša do Levoče sa na ceste v Poprade obyvateľstvo pokúšalo stotinu dobrovoľníkov zadržať. Najprv len prehováraním, potom aj násilím, takže stotina bola nakoniec nútená preklieniť si cestu bodlom, pričom niekoľko meštanov bolo ranených. Vzhľadom na správanie sa Popradčanov bola stotina vrátená do Popradu s tým, že mala podporovať tri levočské stotiny. Ľudovít Štúr a Jozef Hurban tiahli s ďalším vojskom do Košíc. Druhá skupina pôsobila na juhovýchodnom Slovensku. Vo všetkých oblastiach obsadených povstalcami preberali správu do rúk Slováci. Slovenskí dobrovoľníci mali pôsobiť v súčinnosti s vládnymi vojskami. Poľný maršal Juraj Ramberg vydal veliteľovi slovenskej výpravy splnomocnenie, podľa ktorého slovenské národné vojsko malo byť považované za vojsko cisársko-kráľovské. Ale viedenská vláda ani vojenskí velitelia, väčšinou príslušníci šľachty, Slovákom nedôverovali a na územiaciach obsadených vládnym vojskom nepodporovali ich požiadavky. Preto sa slovenskí vodcovia v marci 1849 obrátili na cisára Františka Jozefa I., ktorý 2. decembra 1848 ako osennáštročný vystriedal neschopného Ferdinanda V. so žiadostou o vytvorenie samostatného slovenského územia, nezávislého od Uhorska. Cisár im však dal iba neurčité sluby. Doba bola nepokojná, nastal čas vybavovať si staré účty. Nebolo to inakšie ani v popradskom prostredí. Prichádzajú ponosy a vyšetrovacie sa údajne škandalózne, ba vari až protivlastenecké správanie sa rímskokatolíckych farárov z Popradu a Spišskej Soboty. Obvinení boli Karol Liszkay a Dominik Csermak. Tí podali 19. júna 1849 námiety proti vyšetrovacej komisií pre prekročenie právomoci.

Neskôr došlo k vojenskej zrážke a spoločne vládne a ruské vojská v auguste 1849 Maďarov pri mestečku Világos porazili. Porážkou Maďarov sa skončila revolúcia v habsburskej monarchii. Zrušenie poddanstva ostalo v platnosti a národy monarchie dostali iba niektoré jazykové práva. Porážku revo-

lúcie využila viedenská vláda na posilnenie svojej moci v celej krajine.

Od konca roka 1849 sa i Spiš začína riadiť novými bachovskými zákonmi a smernicami zavádzanými hlavným komisárom Spišského dištriktu Imrichom Péchym.

Z hlavných politických udalostí z druhej polovice 19. storočia, ktoré výrazne ovplyvnili aj dianie v našom regióne, treba ďalej spomenúť pád Bachovho absolutizmu a najmä rakúsko-maďarské vyrovnanie v roku 1867 a stále silnejúcu maďarizáciu. Habsburská monarchia sa rozdelila na dve časti: na Rakúsko a Uhorsko. Názov štátu sa zmenil na Rakúsko-Uhorsko. Oba štáty mali spoločného panovníka – cisára Františka Jozefa I., mali tri spoločné ministerstvá – zahraničných vecí, vojny a financií. Ostatné veci si spravoval každý štát samostatne. Uhorsko úplne ovládli Maďari. Využili vyrovnanie na to, aby uskutočnili svoj plán utvorenia jednonárodného, teda maďarského Uhorska. Nastolili štátny centralizmus a šľachta si udržala veľa výsad. Volebné právo malo iba o niečo viac ako päť percent obyvateľstva. Národy Uhorska, okrem Maďarov, nemali možnosť vlastného rozvoja. Naopak, štátna moc čoskoro začala s násilnou maďarizáciou. Pre Slovákov znamenal dualizmus obdobie národnostného útlaku.

Ako sa uskutočňovala maďarizácia slovenských detí, uvediem niekoľko príkladov z knihy Karla Kálala. Od roku 1883 je zriadený maďarský spolok „*Felső Magyaországi kulturagyesület (Hornouhorský kultúrny spolok)*“, ktorý Slováci podľa začiatocných písmen volali Femka. Tento spolok sa ujal aj šialenej myšlienky odvážať slovenské deti do južných Uhier, tam ich odovzdávať maďarským rodinám, obyčajne bezdetným, aby sa načisto odrodili, na domov zabudli a rozmnožili tak maďarské plemeno. Roku 1874 sa objavili agenti v Trenčianskej stolici, vraj priatelia národa, ktorí sa uľútostili nad slovenskými chudobnými, takže prichádzajú vyslobodiť ich z biedy a zaviesť ich do úrodného kraja, zveriť ich bohatým rodičom, ktorí ich budú posielat do škôl alebo ich dajú vyučiť obchodu alebo remeslu, i dedičstvo im odkážu. Deti sa vraj naučia po maďarsky a budú z nich páni. Ak sa budú chcieť

vrátiť domov ako páni, nikto im vraj brániť nebude. Mnohí rodičia alebo poručníci sa dali oklamáť a deti prisľúbili. Ale keď si potom agenti po deti prišli, matky plakali a zalamovali rukami. Notár a žandári donútili sľub splniť, a tak zobraли 400 detí, dali každému tabuľku s číslom na krk, naložili do vagónov a odviezli do južných Uhier.

Niektoré z týchto detí sa vrátili. Jedno dievča prišlo po troch rokoch a nevedelo ani čítať ani písat, ani sa pomodliť. Istý chlapec sa zo Žiliny vrátil hluchý – bili ho do hlavy, až ohľuchol. Iné dievča zviedol hodinárov syn a keď nechala dieťa v biede zahynúť, segedínsky súd ju odsúdil do žalára na dva a pol roka. **O výchovu detí nebolo podľa sľubu postarané, pásli svine a kone, používali ich na najposlednejšie práce.**

Druhú výpravu podnikla Femka roku 1887. Naverbovali deti a odviezli ich do Žiliny. Ubytovali ich v kláštore mníšok, nepustili ich dva dni a dve noci von, aby sa nerozutekali, takže deti pod seba vykonávali potrebu a vo výkaloch ležali a spali. V meste Senteš vystavili deti na trhovisko, ľudia prichádzali a vyberali si podľa krásy a sily, hoci sestru a brata oddeliac. Jeden maďarský časopis vtedy napísal, že tu deti predávali ako prasiatka.

Roku 1888 „verbovali“ tretí raz. Teraz boli už rodičia opatrnejší a deti všelijako ukrývali. V Rajci skrýval jeden občan dievča dva dni a dve noci v jame na zemiaky, až „odvodová komisia“ odišla. Žandári pomáhali deti zháňať, ale tentoraz zohnali len 86 detí.

Štvrtý raz zbierali deti v Liptovskej stolici a odviezli 15 detí.

Piata výprava sa konala z Nitrianskej stolice roku 1892 a mala 174 detí. Ale vtom vykrikla už celá Európa, takže na niekoľko rokov prestali, až zasa 17. mája 1900 odvážali z hornej Trenčianskej stolice 24 detí. Toto posledné vyvzezenie sa uskutočnilo na útraty chudobineckého fondu: samotné ministerstvo nariadilo daňovému úradu v Trenčíne, aby vypлатil 300 K na presídlenie „maloletých“ z Trenčianskej stolice do maďarského kraja. Toľko bez komentára Karel Kálal.

Môj otec Ján sa narodil v roku 1899 a matka Mária v roku 1905. Keď začali chodiť do prvého ročníka obecnej školy, učili

sa len po maďarsky i napriek tomu, že po maďarsky nevedeli. Celá dedina rozprávala materinským jazykom, ktorým bolo spišské nárečie. Číitali, písali a modlili sa len po maďarsky. A keď sa cez prestávky rozprávali svojím jazykom, boli za to kruto telesne potrestaní.

V máji 1917 môj otec dovršil osemnásty rok. Hned bol odvedený za vojaka, narukoval do Košíc a v septembri 1917 sa ocitol na fronte 1. svetovej vojny pri rieke Pijava v Taliansku. Koncom roka 1917 sa vrátil môj starý otec z Ameriky a ako 47-ročný bol tiež povolaný do vojny. Po skončení tejto nezmyselnej vojny sa obidvaja vracajú domov. Otec ešte pred koncom vojny ochorel na maláriu. V podstate celú cestu z Talianska prešiel pešo a tesne pred Vianocami 1918 sa konečne dostáva domov s vysokou horúčkou a jeho telesná hmotnosť bola 39 kg.

Výsledkom 1. svetovej vojny bol rozpad Rakúsko-Uhorska, vznik Československej republiky, dôsledkom Trianon. Neeskoršie prišiel rok 1938, obsadenie južného Slovenska Maďarskom, 2. svetová vojna a jej dôsledkom sú „Benešove dekréty“.

Ako vidíme, tento stav pre niektorých súčasných maďarských politikov SMK na Slovensku je nevyhovujúci a neustále majú svoje požiadavky voči iným suverénnym štátom a národom. To nie sú hlavné ciele spolužitia v Európskej únii.

Z nápisov na pomníku v parku na Sobotskom námestí sa dozvedáme toto:

Čelná strana: Je po 1. svetovej vojne upravená tak, že maďarský nápis s turoľou bol odstránený a na jeho miesto je daný zápis: „*Na pamäť vo svetovej válke padlých*“ a v dolnej časti je letopočet „1848“.

Pravá strana: Maďarský nápis: „*MAGYAR SZABADSÁGHARACZ EMLÉKENE*“. Slovenský preklad: „*Na pamiatku Maďarov padlých za slobodu*“.

Zadná strana: Maďarský nápis: „*EMELTE SZEPES-SZOMBAT – XVI SZEP VÁROS KOZADAZÁSBOL 1899 – BEN*. Slovenský preklad: „*Postavilo mesto Spišská Sobota z verejnej zbierky XVI spišských miest v roku 1899*“.

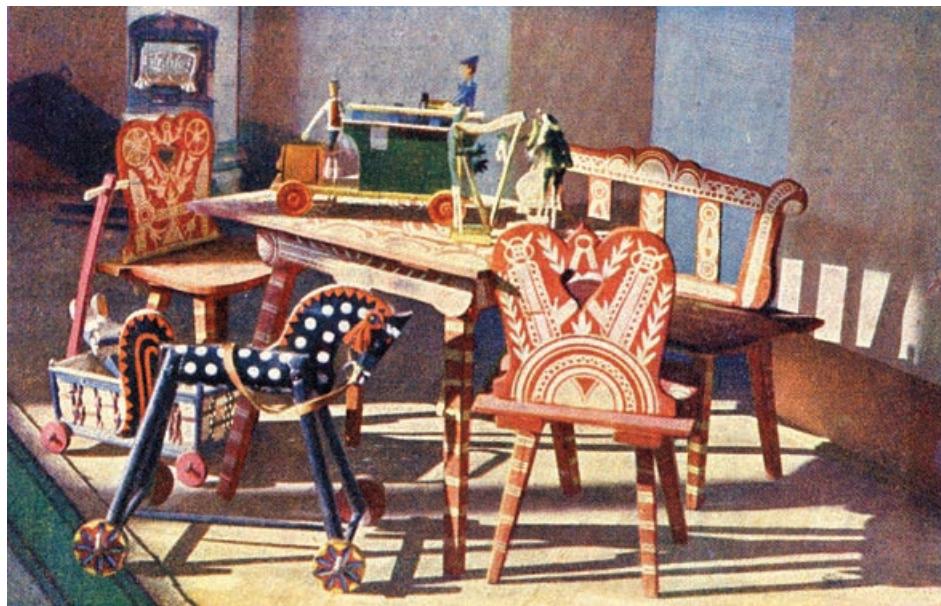
Ľavá strana: Maďarský nápis: „*MAGYAR HAZÁNK IRÁNTI SZERETETBOL*“, slovenský preklad: „*Z lásky k sladkej (drahej) maďarskej domovine*“.

15. apríla 2006 (Veľká noc) som si bol spresniť maďarské nápisu na tomto pomníku. Na moje veľké prekvapenie som zbadal, že na pravej strane pomníka je položený malý venček obalený maďarskou trikolórou a na zemi spadnutá trikolóra s týmto maďarským nápisom: „*BUDAPESTI BRÓDY IMRE GIMNAZIUM, GODI PATRIÓTAL*“. Po slovensky: „*Gymnázium Imra Bródyho, Budapešt, Patrioti z Godi*“ (mestečko pri Budapešti). Na druhý deň som zistil, že venček už nie je na svojom mieste. Našiel som ho spálený a ostal z neho len kúsok ohorennej trikolóry. Už roky žijeme v spoločnej Európe v rámci Európskej únie. Slováci i Maďari by sa mali poučiť z histórie a dávať dôraz na spolužitie v kultúrnom spoločenstve európskych národov. Myslím si, že až teraz sa môžu plniť požiadavky európskej revolúcie z rokov 1848–1849. Preto by sme mali prejavovať vzájomnú úctu, podporovať sa, a nie podnecovať väčne, klásť rôzne požiadavky, ktoré spolužitie len narúšajú. Aj náš spišskosobotský pomník by sa mal stať dôkazom, že Maďari bojovali za svoju slobodu, ale mal by byť dôkazom mnohonárodnostného boja – Rakúšania, Maďari, Česi, Slováci, Nemci, Poliaci, Chorváti atď.

Navrhujem zorganizovať medzinárodnú konferenciu za účasti historikov, pamiatkárov, kultúrnych pracovníkov, pracovníkov múzeí, archívov a pod., ktorej garantom by mohlo byť ministerstvo kultúry. Navrhujem tiež pripraviť návrh na rekonštrukciu spišskosobotského pomníka a prípadne aj ďalších, ktoré sú na Spiši a východnom Slovensku a umiestniť tabule, ktoré by výstižne informovali o týchto dejinných udalostiach. Potom by už nenastal problém tohto pomníka a každý, kto si bude chcieť učiť jeho pamiatku, môže to urobiť slobodne a s najväčšou úctou. Ved' toľko turistov z rôznych krajín, čo navštíví Spišskú Sobotu, si zaslúži, aby sa dozvedeli pravdu a okolie pomníka, parku a celého Sobotského námestia musí byť naozajstnou kultúrnou a historickou pamiatkou.

Text a foto: Fabián Gordiak

Neprávom zabudnutý BOHUŠ ŠIPPICH

Hračky a miniatúry ľudového nábytku podľa návrhov B. Šippicha

Patril k osobnostiam, ktorým bola práca radostnou náplňou života, českým umelcom, ktorí svoje vedomosti a schopnosti venovali Slovensku. Bol to človek svojej práci absolútne oddaný – určite sa nestáva každý deň, aby vás váš nadriadený hodnotil slovami: v zdejší službě osvědčil se výtečně, jeho píle, svědomitost a spolehlivost na vykonávání služby je nadprůměrná, způsob jeho styku se stranami učinil ho oblíbeným u kruhů, s nimiž musí se služebně stýkat a jeho chování je bezchybné! Napriek tomu je jeho meno na Slovensku dnes temer zabudnuté: Bohuš Šippich.

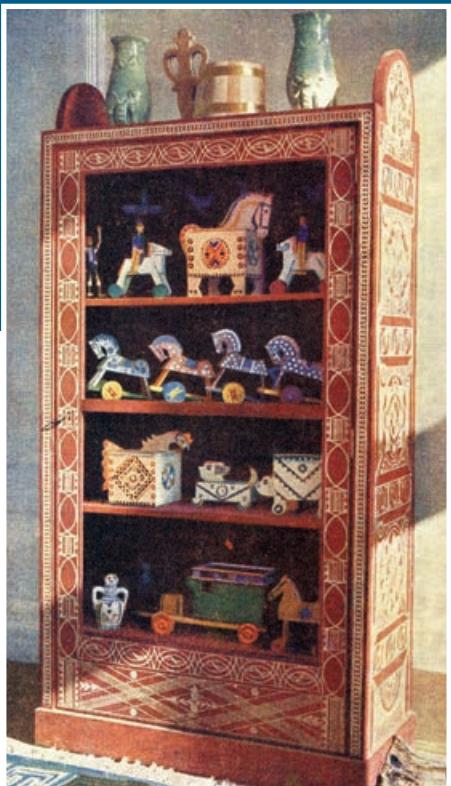
Akademický maliar Bohuš (Bohumil) Šippich sa narodil v roku 1885 v Brandýse nad Labem, kde získal základné i stredoškolské vzdelanie. Výtvarne sa vzdelával v rokoch 1900–1903 na Umeleckopriemyselnej škole v Prahe a následne na špeciálnej škole pre dekoratívne umenie a maľbu. Počas štúdia navštívil Taliansko a Nemecko a ako študent sa podieľal na výzdobe chrámu sv. Vavrinca v Nižom Hrádku pri Brandýse nad Labem. V roku 1915 sa vrátil do Brandýsa nad Labem a bol menovaný suplujúcim učiteľom krasopisu a kres-

lenia na tamojšom c. k. gymnáziu. V tom istom roku však zároveň ako jednoročný dobrovoľník rukoval na front, kde ochorol na týfus. Z infekčnej nemocnice bol transportovaný do Ľubľany (tu maľoval dekorácie k divadelným predstaveniam), v roku 1918 sa nakrátko opäť vrátil do rodného mesta, no neskôr sa stáhuje do Prahy. Venuje sa rôznorodým výtvarným aktivitám – realizáciám v architektúre, voľnej tvorbe (akvarely prevažne zobrazujúce krajinárske motívy a veduty), ilustrácií kníh pre deti a úžitkovej grafike. Ilustroval Americkú čítanku a detské knižky,

napríklad knihu *Ze života zvíar*, ktorú podľa amerického originálu prerozprávala jeho manželka Marie, rodená Machová (1920). Postupne sa začal orientovať na oblasť, ktorú by sme dnes označili názvom dizajn, čo bolo výsledkom jeho záujmu o prácu s materiálom – drevom, kovom, sklom či textilom. Osobitne sa zaujal o remeslá súvisiace s umeleckým priemyslom, konkrétnie o návrhy bábok a hračiek. Na prelome rokov 1921/1922 „vynikajúcim a originálnym Divadielkom pre najmenšie deti – komediantským vozíkom s bábkami a figúrkami korálkových ľudských plemien a rozprávkových bytostí“ zaujal na II. bábkarskej výstave v Prahe. Neskôr boli ním navrhnuté a zrealizované hračky ministerstvom školstva schválené ako učebné pomôcky. V roku 1925 získal „Grand Prix“ na výstave dekoratívnych umení v Paríži za návrh bábok – hračiek pre pražské družstvo Artél.

Jeho prácu ocenilo aj ministerstvo školstva a národnej osvety, Národochospodársky ústav pri Českej akadémii pre vedu a umenie a ministerstvo obchodu, ktoré ho ako štipendistu vyslali na viaceré študijné cesty a pobytu. Hračky a ľudové umenie študoval v Čechách, na Morave, Slovensku a Podkarpatskej Rusi, starostlivosť o pamiatky v Nemecku, Rakúsku a Taliansku, umelecký priemysel vo Francúzsku a Anglicku, Belgicku, Holandsku a Dánsku, ľudovú umeleckú výrobu vo Švédsku.

Umelecké úspechy Bohuša Šippicha však zrejme neboli zárukou jeho ekonomickej istoty. Pravdepodobne z existenčných dôvodov preto po narodení druhého dieťaťa hľadal uplatnenie v štátnych službách na Slovensku, kam prišiel v roku 1926 a začal zúročovať svoj výtvarný talent, zručnosť i nadobudnuté vedomosti ako tajomník Spolku pre zveľaďovanie a propagáciu umeleckej výroby v Banskej Štiavnici. V tomto čase sa jeho meno zároveň po prvýkrát uvádzá medzi inštruktormi kurzov organizovaných Štátnym ústavom pre zveľaďovanie živnosti, ktorý bol v roku 1923 ako celoslovenská inštitúcia na pomoc živnostníkom ohrozeným

Detské hračky podľa návrhov B. Šippicha

vznikajúcemu priemyselnou veľkovýrobou ustanovený vo vtedajšom Turčianskom Svätom Martine. Ústav bol miestom výkonu štátnej živnostensko-zveľaďovacej služby, ktoréj prostredníctvom nový československý štát v podmienkach rozvíjajúcej sa masovej veľkovýroby podporoval najmä živnostníkov pracujúcich vo výrobných živnostiach zvyšovaním ich odbornej kvalifikácie a odborným poradenstvom. Po dvoch rokoch plodnej externej spolupráce sa v roku 1928 stal B. Šippich interným zamestnancom ústavu ako referent umeleckej výroby, vo funkcií vrchný tajomník, od roku 1931 riaditeľ Služby živnostensko-zvelebovacej a úvernej.

V rámci starostlivosti o domácu výrobu mal ambíciu z tradičných výrobných postupov a vzorov čerpáť, ale zároveň ich tvorivo

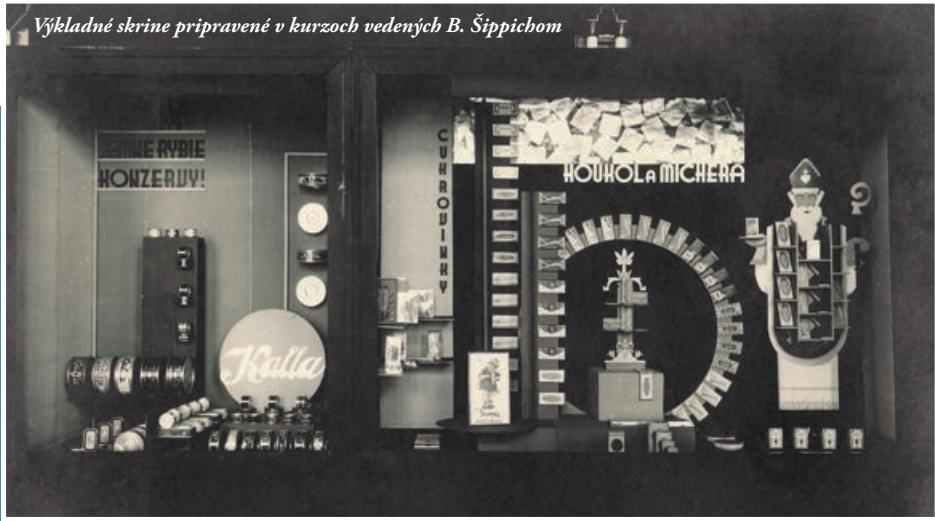
rozvíjať s rešpektovaním aktuálnych potrieb. Akcentoval využitie domácich surovín, miestne výrobné tradície a možnosť reálneho zlepšenia hospodárskej situácie danej lokality či regiónu. Za ideálne považoval, ak sa postupy a vzory tradičnej výroby dali adaptovať aj pre nové funkcie vytvoreného produktu, osobitne pre výrobu propagančných predmetov, v ktorej videl veľký ekonomický potenciál.

Už v správe o činnosti ústavu za rok 1926 sa objavuje príspevok B. Šippicha, v tom čase ešte externého spolupracovníka, kde piše: „Dary v odkaze ľudového umenia ukryté, rozpadávajú sa na starých pamiatkach, prechádzajú do zapomenutia v tuhnúcich rukách našich otcov, ktorí vedeli vložiť radosť a krásu svojho ušľachtileho ducha do predmetov dennej potreby. Vnútorné hodnoty techniky slohu ľudového umenia sú pre zakladanie domáceho priemyslu veľkého významu, lebo dávajú našim výrobkom jedinečný, osobitný ráz kraja, zeme, národa i doby.“ Zhrnul tu nielen svoje teoretické vedomosti, ale aj skúsenosti z prvých ústavom realizovaných kurzov pre domáci priemysel. V Kremnici bol zorganizovaný hračkársky kurz, ktorý sa neskôr stal základom „prvej väčšej hračkárskej výroby na Slovensku“, no osobitnú pozornosť si zaslúží kurz zameraný na využitie techniky Šippichom nazvanej drevené sgrafito, ktorý bol štátnym ústavom zorganizovaný v gemerskej obci Kyjatice. Táto obec bola známa výrobou drevených súsekov, skriň a ojedinele aj hračiek, zdobených špecifickým škrabánym ornamentom. Cieľom kurzu realizovaného na prelome rokov 1926–1927 bolo pôvodné technologické a výtvarné princípy zachovať a zároveň prispôsobiť súčasným podmienkam a požiadavkám. Frekventantmi boli obyvatelia Kyjatic a niektorých susediacich dedín, ktorých otcovia boli nositeľmi pôvodnej kyjatickej výroby. Zo strany

ŠÚPZZ spočiatku prevládala snaha oživiť pôvodný sortiment, doplnený o výrobu nábytku, no postupne sa sústredila na výrobu hračiek a pamiatkových predmetov. Napriek tomu, že miniatúry ľudového nábytku a ojedinele aj detské hračky sa v Kyjaticiach vyrábali už v rámci pôvodnej produkcie, zásluha na rozšírení ich sortimentu a inovácií vzorov patrí práve Bohušovi Šippichovi, ktorý do skladby ornamentu, používaného na hračkách, dosť podstatne zasiahol vlastnými návrhmi. Urobil tak s mierou a pochopením pre zachovanie tradičného charakteru pôvodného ornamentu, aký sa oddávna uplatňoval na súsekok (truhla na šatstvo alebo potraviny). Ďalší kurz (kurz pre vývoznú úpravu drevených hračiek a pamiatkových predmetov) sa v Kyjaticiach konal až v roku 1934 (opäť pod vedením B. Šippicha), kedy už pozornosť a trvalú a systematickú podporu kyjatickej výrobe prevzal spolok Slovenská práca, ktorého vznik Štátny ústav pre zveľaďovanie živností inicioval. Novoutvorený spolok bol so Štátnym ústavom prepojený nielen organizačne, ale aj personálne, pretože jeho tajomníkom bol B. Šippich. Cieľom spolku Slovenská práca bola ochrana a starostlivosť „o vývoj osobitej práce slovenskej, potážne karpatskorúskej a jej uplatnenie vo všetkých zložkách modernej výroby a obchodu“. ŠÚPZZ a spolok Slovenská práca sa následne na činnostiach deklarovaných vo svojich stanovách (prednášková, kurzová a výstavná činnosť, propagácia, zriaďovanie, zakupovanie alebo zdokonaľovanie vzorných podnikov, zriaďovanie zbierok výrobkov a výrobných pomôcok, poskytovanie štipendií, zriaďovanie podporných fondov a ī.) podieľali spoločne, no spolok Slovenská práca akcentoval práve zabezpečovanie predaja výrobkov „ľudového podomáckeho priemyslu“.

Ďalšie kurzy z oblasti domáceho priemyslu, spadajúceho do referátu B. Šippicha sa postupne zameriavalaj aj na ďalšie prírodné materiály (textilné vlákna, hliná, koža). Okrem tkáčskych kurzov a kurzov na domácu výrobu kobercov, to boli kurzy zamerané na spracovanie dreva (tokársky kurz) a napríklad aj na výrobu ozdobných predmetov zo slamy. Zároveň boli preverené možnosti pre aktivizáciu hrnčiarstva v tradičných centrach hrnčiarskej výroby – obciach Nová Baňa, Brehy a Pukanec. Šippichom riadené Oddelenie umeleckej výroby Štátneho ústavu pre zveľaďovanie živností zároveň vypracovalo nové vzory pre domáci výrobcov – kožušníkov a hrnčiarov.

Text a foto: Hana Zelinová
Pokračovanie nabudúce

Spomienka na MILANA ADAMČIAKA

Už je to viac ako rok, čo nás navždy opustil významný reprezentant alternatívnej umeleckej scény, hudobník, konceptualista, muzikológ, výtvarník, autor vizuálnej poézie, ale predovšetkým neobyčajne múdry človek a priateľ Milan Adamčiak. Ľudom, ktorí ho poznali, sa iste pred očami vybaví jeho drobná štíhlá postava, hustá brada, dlhé vlnité vlasy a neustále usmiata tvár od radosti, že stretáva blízkeho človeka. Opustil nás vo veku 70 rokov, ale po sebe zanechal hlbokú umeleckú, ale hlavne nenapodobiteľnú ľudskú stopu.

Ked' sme boli s Milanom naposledy pred mojím odchodom do Českej republiky natrvalo, opýtal som sa ho s neistotou v hlase: „Uvidíme sa ešte niekedy?“ A on mi okamžite odpovedal s optimizmom jemu vlastným: „No keď ma budeš chcieť vidieť, tak sa určite uvidíme.“ Aj táto odpoveď bola taká typická pre jeho osobnosť. Vzdialenosť ani čas v jeho živote nehrali žiadnu rolu. Možno aj práve preto bol práve on, komu sa podarilo presvedčiť v roku 1992 jedného z najvýznamnejších predstaviteľov akčného umenia v New Yorku Johna Cagea, aby prišiel na Slovensko počas festivalu Večery novej hudby, iba pár mesiacov pred jeho smrťou. Cage bol už v 60. rokoch minulého storočia prirozenou inšpiráciou pre celú generáciu skladateľov, ktorá sa pohybovala medzi hľbou, výtvarným umením a poéziou. A Milana s jeho spolupútnikmi zo študentských čias Róbertom Cyprichom a Jozefom Revallom ovplyvnil natoľko, že v roku 1967 založili hudobno-performačné zoskupenie Ensemble Comp. Toto teleso uskutočnilo v roku 1969 neobyčajný koncert Vodnej hudby pre sláčikové nástroje a xylofón na počest G. F. Händla. Išlo o kolektívny happening v priestoroch Krytej plavárne študentského domova Juraja Hronca v Bratislave, kde hrali hudobníci s kyslíkovými bombami pod vodou na dne bazéna. Rok nato na zámku v Smoleniciach v rámci 3. seminára pre novú hudbu Milan zrealizoval koncept Dislokácií I – II, ktorý vyrastal z princípu šachovej hry ako paralely stolovej hry pre dvoch hráčov dámy, odohranej 2 × 8 hudobníkmi na pôdorysnej partitúre analogickej šachovnice. No a v tom istom období zorganizovali s Róbertom Cyprichom aj Festival snehu vo Vysokých Tatrách. V rokoch normalizácie sa Milan na dlhší čas verejne odmlčal a pôsobil hlavne vedecky ako muzikológ v Ústavе hudobnej vedy SAV a súbežne prednášal

o hudbe 20. storočia na Hudobnej fakulte VŠMU a Katedre hudobnej vedy FF UK.

Na konci 80. rokov bol jedným zo spoluakladateľov združenia Gerulata a Európskeho kultúrneho klubu, ktorého sa stal viceprezidentom. V tom istom období založil hudobné zoskupenie Transmusic Comp, ktorého prvé vystúpenie sa uskutočnilo v archeologickom nálezisku Gerulata v Bratislave-Rusovciach. S Michalom Murínom a Petrom Machajdíkom založili na začiatku 90. rokov Spoločnosť pre nekonvenčnú hudbu SNEH, ktorej bol prezidentom, a spolu s Júliusom Kollerom a Petrom Rónaiom výtvarnú umeleckú skupinu Nová vážnosť a Flux Gallery. V tomto období inicioval aj vznik albumu pre Svätého otca Jána Pavla II. a výstavu Partitúry Johna Cagea v Slovenskej národnej galérii v Bratislave.

V druhej polovici 90. rokov patril medzi aktívnych členov Volného umeleckého združenia ROZETA, ktoré spájalo výtvarné umenie, architektúra, literatúra, hudba a divadlo. A práve toto obdobie pretálo naše životné cesty. A ja som naozaj vďačný za to, že mi osud doprial poznáť tohto originálneho a úprimného človeka, ktorý dokázal neuveriteľne zaujímať hodiny rozprávať, a nie iba o umení. Často sa obklopoval hlavne mladými ľuďmi, čo bolo dôkazom toho, že v ňom ani v pokročilejšom veku nikdy neumrela nepokojná tvorivá detská duša. Pri jednom z našich dlhých rozhovorov vonku na ulici sa mi priznal, že profesionáli ho po celý život majú za amatéra a amatéri ho naopak považujú za profesionála. Ale to ho vôbec netrápilo. Oveľa viac ho trápilo, ako by asi znala melódia zvukov zámockej dlažby, ktorú sme mali pod nohami. A taký bol Milan. Verím, že aj tam hore pokračuje v neustálom objavovaní toho, čo zostáva pre oči bežných smrteľníkov neviditeľné.

Text a foto: Vladimír Duben

SKVOST OPERNEJ SCÉNY

Máloktočia diva jej formátu uprednostňuje rodinu pred kariérou. A napriek tomu, že je vzornou matkou troch detí a plní si všetky povinnosti vyplývajúce z tejto náročnej úlohy, darí sa jej už vyše dve desaťročia držať si popredné miesto v opernom svete. A to nielen v jej domovskom Slovenskom národnom divadle, kde stvárnila od roku 1992 približne tridsať postáv, ale dopriala vychutnávať si pôžitok z jej nádherného koloratúrneho sopránu aj milovníkom váznej hudby v zahraničí.

Lubica VARGICOVÁ o svojich kvalitách presvedčala od prvých chvíľ na bratislavskom Konzervatóriu (prof. K. Fi-gurová) i neskôr pod vedením prof. Vlasty Hudecovéj na VŠMU. Už ako poslucháčka týchto škôl hostovala v SND, ktoré ju po skončení štúdií angažovalo a ktorému dodnes zostala verná. Ponúklo jej jedinečné príležitosť – zaspievala si Kráľovnú noci v Mozartovej Čarovnej flaute, Violettu vo Verdiho Traviate, Olympiu v Offenbachových Hoffmannových poviedkach, Luciu v Donizettiho opere Lucia di Lammermoor, Oféliu v Hamletovi, Gildu v Rigolettovi, Máriu v Dcére pluku, Elvíru v Puritánoch, Konstanzu v Únose zo Seraile, Zerbinetu v Ariadne na Naxe i ďalšie. Súčasťou jej repertoáru je aj dielo Milana Dubovského Veľká doktorská rozprávka a najnovšia úloha Donny Anny z Mozartovo Dona Giovanniho. Dostala opäťovnú príležitosť účinkovať v Štátnej opere (Staatsoper) vo Viedni, v Hamburgu, v americkej Metropolitnej opere, tiež v Carnegie Hall, vo veľkých sálach v Japonsku, v kolíske operného spevu v Taliansku i na mnohých ďalších svetových javiskách. Napriek tomu, že jej interpretácia si vyžaduje nemalé sústredenie sa pri nácviku a tiež samotných vystúpeniach, dokáže zladiť povinnosti tak, aby si našla dosť času aj pre svojho manžela, hudobníka Martina, aj pre deti, z ktorých najmladší 15-ročný Jakub potrebuje maminu prítomnosť vari najviac. Húževnatá speváčka, ocenená viacerými vyznamenaniami za prínos do slovenskej kultúry dokázala, že talentovaná umelkyňa, čo aj útla vzrastom, môže byť veľká svojím interpretačným umením. Každé jej vystúpenie možno považovať za špičkovú reprezentáciu Slovenska a potvrzuje fakt, že dobré umenie nepozná hraníc. Nedávno pani Lubica Vargicová oslávila okrúhle jubileum. Srdečne blahoželáme a veríme, že aj nadalej poskytne priaznivcom kvalitnej väznej hudby príležitosť započúvať sa do trilkovania jej nádherného hlasu, ktorý v ozdobných pasážach árií pripomína spev škovránska.

Anna Sláviková

Foto Petra Gábora R. Šťastný

Maminka Adela Gáborová, se kterou jsi v divadle do slova od raného dětství vyrůstal, byla obdivuhodná a nezapomenutelná herecká osobnost i výjimečný člověk, ale jak jsi ji jako dítě vnímal ty? Co při tvojí výchově bylo jejím hlavním krédem?

Matka autorita a matka kamarát... to bola mamina výchovná koncepcia. Rozhodla sa pre životnú úlohu slobodnej matky. V tej dobe s platom herečky to nebolo nič jednoduché. Ale jej vnútorná sila a zrejme aj túžba po nezávislosti rozhodla. Naučila ma, čo je to rešpekt, pokora, úcta, pravda a láska... veľmi dôležité životné vlastnosti.

Nevadilo ti, že matka není každý večer s tebou?

Životný rytmus v uměleckom prostredí ma určite veľmi skoro naučil samostatnosti. Naučil som sa varíť, prať, zašívať si dieru na ponožke.... A hlavne postupne preberať zodpovednosť sám za seba, za svoje rozhodnutia, a že keď niečo slúbim, tak to aj dodržím... Mama po večeroch hrávala v divadle v Nitre, ale aj na zájazdoch a vedel som, že keď sa vráti, musím byť doma pod perinou. Ponúkla mi svoju dôveru. Bola nepríčetná a dokázala vyrobiť hysterický výstup, keď som jej dôveru sklamal... aj to bola jej výchovná metóda. Dramatické emócie neboli v rodine bez otca vobec výnimkou... Mama sa veľmi úspešne zhostila aj mužskej role otca.

Mít výjimečné a úspěšné rodiče nebývá pro dítě vždy jednoduché, jejich talenty a temperament jsi evidentně zdědil, ale pak jsi musel vyuvinout vlastní snahu, abys tento vklad do života záročil. Studium divadelní režie ale nebylo tvou první volbou, chtěl jsi se původně věnovat něčemu jinému?

Mama nikdy nemala ambíciu mi presne naprogramovať moje rozhodnutia v rámci budúcej profesie. Mala rada pocit slobody

Považujem sa za Čechoslováka

Narodil se před 55 lety v Nitře a sudičky mu vložily do vínku hned několik talentů. Ale spíše to bylo tak, že PETER GÁBOR podědil umělecké sklony i výrazný temperament po obou rodičích.

Jeho otcem byl známý jazzman Jozef Šošoka a matkou, se kterou vyrůstal, výrazná herecká osobnost, členka DAB v Nitře Adela Gáborová.

Především však sobě, svému úsilí, energii a pracovitosti vděčí za to, že dnes je uznávaným divadelním režisérem, ale také hercem, autorem a pedagogem. Počet divadelních titulů, které na nejrůznějších českých, slovenských a francouzských scénách režíroval, se blíží stovce a bylo by složité je všechny vyjmenovat. K těm posledním patří inscenace uvedená na letní scéně divadla Ungelt s názvem „Kdokoli může dělat cokoli“. Pro P. Gábora je to však už minulost, svoji energii věnuje novým divadelním projektům a svým studentům.

a nechcela ma v ničom svojimi rozhodnutiami obmedzovať. Bola tolerantná a empatická. Stal sa hercom, to bol môj prvý nápad, nie veľmi originálny, ale keďže som nepochádzal z rodiny robotníckeho pôvodu a môj starý otec bol politickým väzňom, tak to nevyšlo, aj keď ma prijímacia komisia prijala a talentové skúšky som urobil. Začal som študovať za učiteľa hudobnej výchovy a slovenčiny. Aj som pedagogickú fakultu v Nitre dokončil, spromoval, aj som prečítal za všetkých budúcich socialistických učiteľov slávostný slub, ale úspešne prijímačky na režiu na pražskej DAMU rozhodli. A začalo päť krásnych rokov pražského štúdia, uměleckých zážitkov v divadlách, revolúcia v 89... veľká eufória.

Během studia jsi se logicky věnoval spíše komorním inscenacím, ve 2. ročníku to byly Služky od francouzského dramatika J. Geneta na pražské scéně Divadla v Řeznické, na scéně Disku jsi absolvoval režii tragikomických jednoaktovek britských dramatiků. V následujících letech jsi režíroval inscenace nejrůznějších žánrů a v roce 2002 jsi získal Cenu českého divadla za režii Goetheho Fausta I. a II. Odborná porota tak ocenila výjimečnost této inscenaci, byl to pro tebe nějaký zlom?

To som už mal za sebou tri sezóny (v angažmáne) v Komornom divadle v Martine a v Stredočeskom divadle v Kladne. Stal som sa uměleckým šéfom činohry v Moravskom divadle v Olomouci. Inscenovať oba diely Goetheho Fausta bola obrovská

odvaha a vzrušenie. Motivovalo to aj herecký súbor a spoločné nasadenie sa vyplatilo a vtedy zabodovalo. Samozrejme, že ma to tešilo a svojím spôsobom aj povzbudilo.

Jak moc tě zajímají divadelní kritiky a necháváš se jimi ovlivnit?

Kritika patrí k mojej práci, je reflexiou, ale zároveň aj názorom jedného človeka. Inscenáciu tvorí pre hľadisko plné rôznorodých divákov a ich reakcie a názory sú určité pre mňa rovnako dôležité. Prínosom sú pre mňa kritiky, ktoré dôsledne zanalizujú to konkrétné predstavenie a nepodsúvajú vám pocit, že to všetko malo byť vlastne zinscenované a zahrané inak. A keď to údajne na javisku nefunguje, tak chcem vedieť, prečo.

Pro své inscenace si často vybíráš hudbu sám, je zřejmé, že jako součást představení je pro tebe velmi důležitá. Aby sis mohl vybírat, musíš mít také patřičný přehled a orientovat se ve více žánrech a stylech. Jakou hudbu máš ale nejradiji a co posloucháš jen tak pro radost?

Hudba je úžasný fenomén a funguje v mojom živote ako nabíjačka energie, pomáha mi stabilizovať často rozvibrované emócie a som veľmi šťastný, že sa hudba presadila aj do života mojich dvoch synov. Nedá sa povedať, že preferujem nejaký žáner, počúvam takmer všetko, záleží na momentálnej nálade, situácii či potrebe nájsť vhodnú hudbu pre konkrétné dramatické dielo.

Máš za sebou režie na komorních i veľkých českých a slovenských scénach, desítky činoherních titulov, ale v posledních letech se jako režisér věnuješ také opeře. V čem je table práce pro tebe zajímavá?

Emotívnosť hudby a spevu ma vedie a rozvíja predstavivosť a fantáziu. Partitura človeka drží a ja sa vždy teším práve na hereckú prácu s opernými umelcami. Už tretí rok pôsobím ako pedagóg na Katedre sólového spevu na Ostravskej univerzite, kde sa snažím rozvíjať práve herecké schopnosti budúcich operných umelcov.

Nedílnou součástí divadelního tímu jsou scénografové a kostýmní výtvarníci. Dáváš jim jako režisér naprostou tvůrčí svobodu, nebo po nich chceš, aby se strefili do tvé přesné představy?

Práca nad pripravovanou inscenáciou je tímovou prácou, a preto spolupracujem s výtvarníkmi, ktorí uvažujú podobne ako ja. Spája nás spoločný vkus, estetické vnímanie a určite je niekedy nutný aj obdobný zmysel pre humor a zveličenie. Je dôležité si uvedomiť, že tvoríme spoločné dielo a vzájomne si pomáhame, aby naše vložené nápady vynikli, ale zároveň aby sme neskôrli k exhibícii seba samých... Myslím, že na to je divák veľmi citlivý.

Když už jsme u té spolupráce s ostatními tvůrci... jsi typ režiséra, který má jasnu vlastní vizi, na které stoprocentně trvá, anebo ti vyhovuje diskuse např. s herci, kteří přinášejí vlastní nápady a návrhy na pojetí své role?

Despota rozhodne nie som. Herec je pre mňa partnerom, vedieme spoločný dialóg a práve naopak mám rád, keď herec ponúka nápad, výrazy a riešenie jednotlivých dramatických situácií. Ale uvedomujem si, že je mojou povinnosťou hercov a herečky motivovať k takémuto kreatívnomu stretnutiu. A nielen ich, ale každého, kto sa na vzniku inscenácie podieľa.

Z nakrúcania M. R. Štefánika, Peter Gábor v roli otca,
foto z archívu autora

H. Ibsen – Prízraky, v režii Petra Gábora,
foto: R. Polášek

A co když dojde k vzájemnému nepochopení či dokonce nějakým vybroceným konfliktům? Jak takové situace řešíš?

Konflikty, ktoré považujem za zbytočné a neprinesú nič podstatné ani k obohateniu role alebo celkového vyznenia, tie väčšinou ignorujem. Za podstatné a tematicky dôležité a významotvorné postupy bojujem do poslednej chvíle.

Jsi Slovák, rodák z Nitry, bydlíš v Ostravě, tvoříš v českých i slovenských divadlech. Je tedy nejspíš logické, že pod tvou taktovkou vznikly některé česko-slovenské projekty. O co šlo?

Považujem sa za Čechoslováka a tak miešanie slovenského a českého jazyka ma vždy fascinovalo. Inscenovaním hry Zlomatka v Prahe, ale aj v Bratislave vznikla zaujímavá príležitosť uviesť obe inscenácie v jeden večer, a to s malým detailom, že si poprehadzujeme hercov. A tak Zuzana Kronerová hrala s Honzom Zadražilom a Jitka Smutná zas s Jurajom Hrčkom. To bol krásny jazykový duel. Pretože sme išli „na ostro“ len s malou priestorovou skúškou, to bol pre hercov určite veľký adrenalín.

Prednedávnom som sa s mojimi konzervatoristami zúčastnil v Košiciach projektu Českého spolku: Rozumieme si – Rozumíme si? ... Slovenskí študenti recitovali českú poéziu a moje „deti“ pekne po slovensky zvládli nádherné verše Milana Rúfusa... Bol to veľký, až dojímavý zážitok.

Máš dva syny. Podědili po tobě a tvých rodičích umělecké sklonky? Čím se zabývají?

Starší Peter chvíľu študoval kompozíciu na VŠMU v Bratislave a momentálne študuje muzikológiu v Olomouci. V študentskom divadle Na balkóne komponuje scénickú hudbu i songy k predstaveniam. Popri tom hráva v olomouckých kaviarňach. Mladší Samo zase rapuje a občas natočí aj vlastný klip. Takže sa spoločne rozprávame o tom, čo momentálne počúvame. Petra som už párokkrát požiadal o hudbu do inscenácie v divadle i v rozhlase. Samo

do inscenácie Večeře v Národnom divadle moravsko-sliezskom v Ostrave zahral vlastný rap.

Co ti v poslední době udělalo radost?

Už skoro šest rokov pôsobím ako pedagóg na Janáčkovom konzervatóriu v Ostrave. Učím herectvo a umělecký prednes. Mladí študenti sú pre miňa zdrojom veľkej energie a zároveň si znova uvedomujem náročnosť hereckej profesie. So svojím ročníkom som navštívil Cirkevné konzervatórium v Bratislave a na spoločnom workshope sme pracovali na dialógoch z Maryše. Vynikajúca skúsenosť hlavne pre študentov, večer návšteva divadelných predstavení v Slovenskom národnom divadle... aj takéto situácie mi robia radosť.

Občas si jako herec zahraješ ve filmu či televizní inscenaci, co je tvou zatím poslední filmovou rolí?

Nedávno so mnou režisér J. Cornuau nakrútil posledný obraz, v ktorom mám úlohu otca M. R. Štefánika. Film sa volá Generál a bude uvedený niekedy na budúci rok.

Na čem ted' pracuješ?

Som režisérom na voľnej nohe a teraz finišujem na českej premiére dramatizácie britského tínedžerského románu Babička drsňačka v Slezskom divadle v Opave. V novom roku vycestujem do libereckej opery, kde už na mňa čaká inscenovanie Verdiho Trubadúra. Veľmi sa teším. Držte palce!

Po celý svůj dospělý život jsi jako režisér i herec hodně vytížený a s tím je spojen určitý kočovný způsob života. Na první pohled to může znít romanticky, práce tě naplňuje uspokojením, ale nacházíš štěstí i v soukromém životě?

Túto odpoveď si ponechám ako tajomstvo.

Eva Josifková

Oriešok pre deti slovenských krajanov nielen v ČR

ORIEŠOK

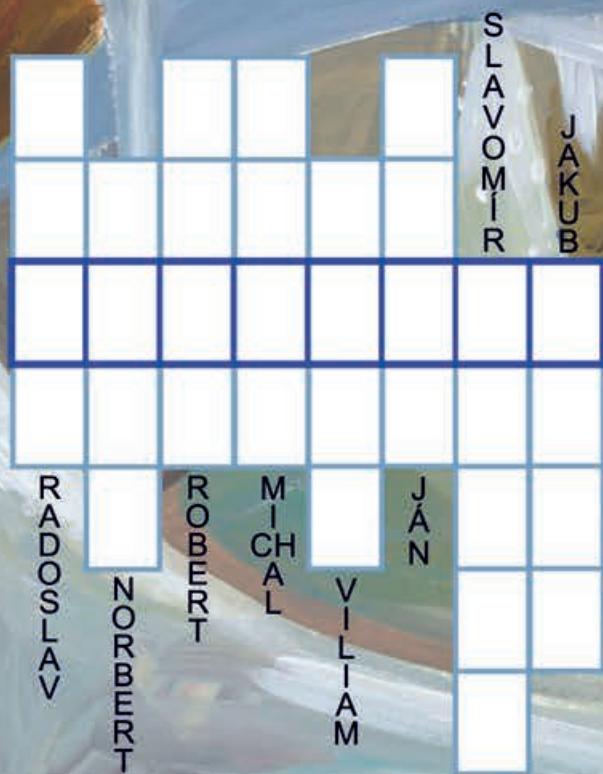
2018

Časopis pre deti, ktoré rády maľujú a čítajú

Časopis pro děti, které rády malují a čtou

Milé deti,

slovenské, české, československé, ale aj všetky deti bez výnimky národnosti, ktoré dostanete do rúk tento Oriešok. Je o Slovensku, krajine, ktorá bola od roku 1918 až do roku 1993 súčasťou Československa. Vtedy sa Česko-Slovensko rozdelilo na dve samostatné krajiny, každé so svojou vládou, prezidentom, školami, úradmi i peniazmi. Tí, ktorí cestujete na Slovensko či už za príbuznými alebo s rodičmi na dovolenku, viete, že na Slovensku sa platí eurami a slovenskú korunu si vlastne ani nepamäťate. V Prahe sa stretávame s mnohými deťmi, ktoré Slovensko dobre poznajú, majú naň krásne spomienky a tešia sa, že ho zasa navštívia. Najviac spomínajú na Vysoké Tatry, veď to boli naše jediné spoločné velhory! Nuž teraz patria Slovensku, ale všetci ich radi navštievujeme. Na druhom mieste sa umiestnilo hlavné mesto Bratislava, spolu s Košicami. Zistili sme, že veľa Slovákov prišlo do Prahy z východného Slovenska a ich metropolou sú Košice s krásnymi pamiatkami, ktorých veľa má aj Bratislava. Na treťom mieste je Žilina a slovenské kúpele, ktoré očaria všetkých hostí a turistov teplými minerálnymi prameňmi. Aj zo Žiliny a nedalekých Kysúc prišlo veľa Slovákov do Čiech. V ďalšom čísle Orieška vám priblížime Podkarpatskú Rus, ktorá bola súčasťou Československa v rokoch 1918–1938.

Nachádzame sa v

ej

ľadovej jaskyni.

HÁDANKA

Napíšte slovenské krstné mená
v ich domácej podobe.

Napisala
Helena Nosková
Illustrovala
Zuzana Štancelová

Slovensko

1. Slovensko je krajina, ktorá má veľa zvláštnych území – regiónov. Niektoré sú hornaté, iné v údoliach, niektoré sa rozkladajú v nížine. Odlišujú sa nielen prírodou, ale donedávna pri pozornom pohľade aj domami, ľudia hovoria trocha iným jazykom, ktoré voláme nárečie.
Blízko hraníc s ČR sa nachádzajú Kysuce, známe v minulosti dedinami z dreveníc. Drevenice sú domčeky celé z dreva a dnes už ich nájdete v múzeu v prírode vo Vychylovke, ktorou sa štverá aj malá železnička. Môžete sa v nej povoziť. Tam, kde železnica i Kysuce končia, pokračuje Orava popri hraničiach s Poľskom. Je známa Oravskou priehradou,

2. Ktorej sa hovorí slovenské more a Oravským hradom, ktorý akoby vystúpil z rozprávok. Najvyššou a najznámejšou horou Oravy je Babia hora (Babia gora).

Vstupnou bránou z Moravy na Slovensko je Žilina s vodným hradom Budatínom. Obklopujú ju krásne hory, pretekáňou Váh, do ktorého sa vlieva Kyasuca. Neďaleko Žiliny sú kúpele Rajeckej Teplice s termálnymi prameňmi, krásnymi prírodnými parkami a Slncovými skálami. V nedalekej Terchovej sa narodil a žil známy slovenský zbojník Juraj Jánošík.

Ďalšou bránou, tentoraz zo Slovenska do Čiech, je mesto Trenčín, nad ktorým sa vypína stredoveký hrad. Preslávila ho povest o Omarovi, ktorý na hrade kopal hlbokú studňu, aby od hradného pána získal slobodu pre uväznenú Fatimu. V nedalekých Trenčianskych Tepliciach nájdete známe kúpalisko Zelená žaba.

Známym slovenským mestom je Banská Bystrica, ktorá sa pred 74 rokmi stala centrom Slovenského národného povstania. Slováci povstali proti Hitlerovi a nacistickým vojskám, nechceli žiť v slovenskom štáte pod ich ochranou.

Pod Vysokými Tatrami sú tri krásne mestá: Ružomberok, Liptovský Mikuláš a Poprad. Možno ste navštívili Vysoké Tatry, naše jediné veľhory. Strmé skalné končiare niekedy aj v lete pokrýva sneh. Horskými údoliami žblinkocú priezračné horské potoky, ktoré sa na jar menia vo valiacie sa riavy. Pod štitmi sa nachádzajú tatranské plesá s rôznymi zafarbeniami: Hincovo pleso býva smaragdové, Zelené plesá zelené. Devino pleso je priezračné, Popradské pleso temno modré, Štrbské pleso často mení farbu

3. od svetlozelenej cez jasno modrú k tmavšej modrej a zelenej. V Tatrách žijú kamzíky, svíšte, medvede, srmy, lišky i ďalšie zveri. Krásne sú tatranské lúky a kvety – enčiány, vzácný plesnivec, horské klinčeky, rôzne skalničky. Na Vysoké Tatry nadvážujú ostré hory Roháče a malebné Nízke Tatry s najvyšším vrchom Ďumbier i známu Královou holou.

Cez Vysoké Tatry sa dostávame k východnému Slovensku, ktorému kralujú Košice, krásne mesto s mnohými historickými pamiatkami. Taký je i nedaleký Prešov, Spišská Nová Ves a menšie mestá. Aj tu nájdeme kúpele – Bardejov a Herľany s veľkým studeným gejzírom. Známym výletným miestom je Zemplínska Šíra, druhá najväčšia priehrafa po Oravskej. Z Košíc a Zemplína sa presunieme na západ až juhozápad, preletíme regióny Gemer i Hont a pristavíme sa v najstaršom meste Slovenska – Nitre. Bolo známe už v r. 838, je spojené s kniežaťom Svätoplukom, vládcom Veľkej Moravy. Stalo sa kráľovským mestom. Leží v Podunajskej pahorkatine pri rieke Nitre.

A na záver hlavné mesto Slovenska – Bratislava. Leží na brehoch Dunaja pri hraniciach s Rakúskom a Maďarskom. Má veľa historických pamiatok – známy je Bratislavský hrad i hrad Devín, ktorý sa vypína nad sútokom riek Dunaja a Moravy. Veľa palácov velmožov na nachádzaní v centre starého mesta. Sú tu divadlá, múzeá, galérie, veľa škôl, vrátane vysokých. Známa je Univerzita Komenského. Pri Bratislave sú Malé Karpaty, nedaleko sa rozprestierajú Bielle Karpaty s vrchom Veľká Javorina na česko-slovenskej hranici.

Oriešok. Občasník pre malých čítateľov v slovenčine a češtine.
Vydáva Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR.
Redakcia: Voceľova 602/3, Praha 2, 120 00, tel.: 257 311 555,
281 924 801, 603 824 370, 607 237 093, e-mail: anazuz@volny.cz;
anele@seznam.cz. Internetový verziu nájdete na www.kubsk.net.
Texty napísala Helena Nosková a Zuzana Štancelová. Ilustrácie
Zuzana Štancelová. Grafickú úpravu Zuzana Štancelová. Toto číslo
vyšlo ako príloha časopisu Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o
sebe vedieť 11/2018. Do tlače odovzdané 12. 11. 2018.

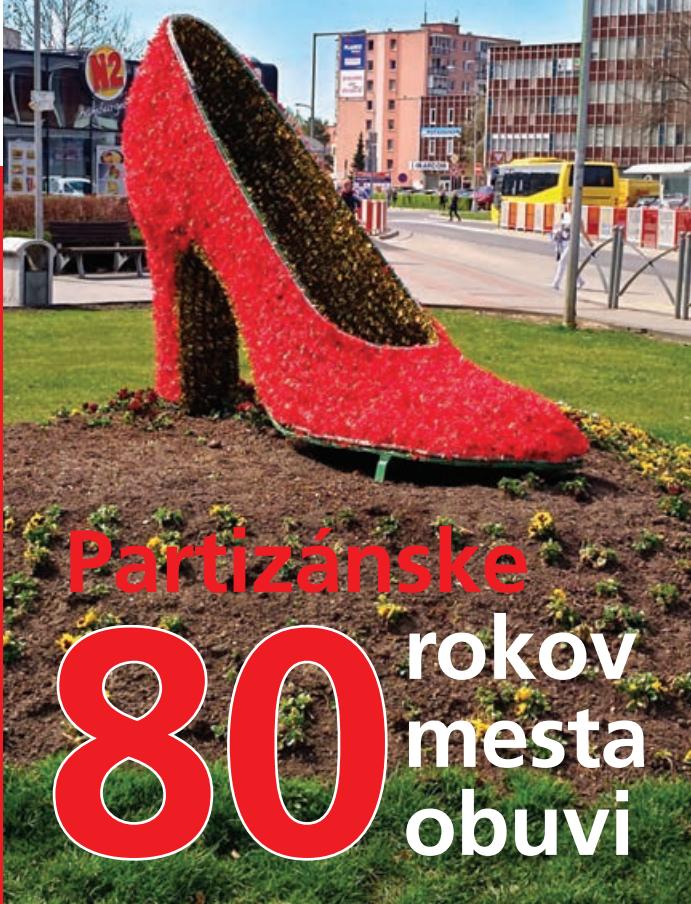
DODO a PEPA

Slovensko-český a česko-slovenský seriál
Píše a kreslí Zuzana Štanclová

Studňa lásky

dažďovú – dešťovou kľúčiarka – klíčnice miešať – míchat popoludní – odpoledne väzní – väzni

Partizánske 80 rokov mesta obuvi

V čase, keď si pripomíname okrúhle výročie vzniku ČSR, nemôžeme obísť jedno ďalšie významné jubileum, ktoré je priamo naviazané na storočnicu spoločného štátneho útvaru. Súvisí s mestom na Hornej Nitre, ktoré patrilo k pilierom česko-slovenského obuvníckeho priemyslu a stihlo medzičasom zmeniť svoje meno. História však potvrdila a uznala rozhodujúci vplyv zakladateľa mesta Jana Antonína Baťu, po ktorom nieslo svoje pôvodné pomenovanie Baťovany. Od roku 1949 ho poznáme pod menom, ktoré mu bolo priznané na počest SNP. Vitajte v jubilejnom meste Partizánske.

Ked' som sa na jar pracovne ocitol v tomto malebnom kúte Slovenska, všade naokolo bolo viditeľné zvýšené pracovné tempo pred prípravou na oslavu 80-ročného jubilea mesta. Naštastie jar neskamala a ponúkla mi využiť dynamiku dnešného života prechádzkou za poznaním niečoho, o čom mladšie generácie už iba čítajú a sledujú z historických dokumentov. Pár chvíľ v dotyku s architektonickými svedkami minulosti som vo svojej myсли modeloval, ako to asi v čase rozkvetu vo vtedajších Baťovanoch vyzeralo.

História mesta sa začala písat v časoch ekonomickejho rozmachu mladej republiky, keď prosperujúca rodinná zlínska firma Baťovcov začala budovať v chotári obce Šimonovany závod na výrobu obuvi. Ako bolo u Baťovcov zvykom, s rozvojom fabriky súvisel prudký rozvoj infraštruktúry. Rozsiahly komplex typických tehlových výrobných hál rýchlo doplnili obytné súbory mestských vilových domov, bytoviek, spoločenský dom, obchodný dom, obslužné budovy, nové ulice, parky, kostol. Autorom celého projektu bol dvorný architekt a osobný priateľ Baťov-

cov, uznávaný odborník Vladimír Karfík. „Jeho“ Baťovany boli najambicioznejším projektom spoločnosti Baťa na Slovensku, keď dokázal realizovať živé baťovské záhradné mesto. Celý urbanistický koncept a architektúra zostali dodnes hodnotným dokladom výnimconej histórie tohto sídla a predstavujú významnú súčasť kultúrneho dedičstva a architektúry na Slovensku.

Originálne motivačné metódy riadenia výroby sa podpísali aj pod fungujúce služby pre zamestnancov. Baťova sústava riadenia bola na vtedajšiu dobu revolučná, doslova svetová a dodnes spomínaná ako ukážkový a úctyhodný príklad top manažérskeho riadenia podniku a starostlivosti o zamestnancov. Rovnako ako v Zlíně, Otrokovicach, v podtatranskom Svite či práve vo vtedajších Baťovanoch.

Partizánske je vari „najosmičkovejším“ mestom. Mestská kronika sa totiž otvorila 8. 8. 1938 a jej úvodné stránky popísal Jan Antonín Baťa. Prvé odtlačky topánok rodiny Baťovcov sice dávno zmyli dažde, no o ich aktivitách nájdeme dôkazy na každom kroku. Pripomína nám ich napr. socha zakladateľa firmy Tomáša Baťu, ktorá je umiestená na dnešnom Námestí SNP. Od roku 2013 nesie meno Jana Antonína miestny Park J. A. Baťu. Zaujímavostou je, že tunajšia stredná odborná škola – ako vobec prvá na území niekdajšieho Československa – je pomenovaná po osnovenateľovi mesta a pyšná sa názvom Stredná odborná škola J. A. Baťu.

Tabuľu, ktorá pripomína prepožičanie tohto čestného názvu, prišiel do Partizánskeho na oslavu jubilea mesta osobne odhaliť Baťov vnuk John Nash s manželkou.

„Veľká sláva“ 80-ročného jubilea bola príležitosťou pripomenúť aktivity mesta Partizánske ešte z r. 2015, keď sa myšlienka „batizmu“ začala výraznejšie podporovať založením Česko-Slovenskej Baťovej spoločnosti. Dnes iniciatíva spája viac ako 12 územných a záujmových samospráv na území Českej a Slovenskej republiky, ktoré sa venujú odkazu budovania česko-slovenskej vzájomnosti.

Kto sme v živote občas nezakopli? Je to prirodzené a do istej miery ospravedlniteľné, ak zo zaváhania nájdeme poučenie. Jedno takéto zakopnutie z minulého obdobia sa výrazne negatívne podpísalo na vizuálnom dojme tohto stále mlado pôsobiaceho mesta. Odpoveď na nepatrične realizovaný panelový vežiak uprostred „záhradného mesta“ treba už konečne nájsť a čo najskôr tak zahojiť ranu po predchodcoch, ktorí znehodnotili pôvodný architektonický Baťov a Karfíkov zámer. Je to výzva pre súčasných Partizánčanov ako vyrovnáť nesplatený dlh zakladateľom mesta.

Svoju atmosféru mali Baťovany, nesporne ju má aj dnešné Partizánske. Čo i len malá prechádzka mestom nás dokáže vrátiť o desiatky rokov naspäť a precítiť nostalgiu za obdobím ekonomickejho rozvoja a nadšenia vtedajších ľudí. Ako podnet pre prítomnosť a roky nasledujúce. Presne v duchu vyjadrenia J. Nasha, ktorý pri príležitosti návštevy mesta vyzval na návrat k hodnotám a tradíciam, ktoré overil čas.

Text a foto: Peter Kolník

Kristián Kozmenko (Strážca), Monika Potokárová (Antigona),
Ivan Černý (Strážca)

Grécka antika v SND

Cas nemilosrdne plynie, no mnohé odkazy z dávnych dôb zostávajú. Pretrváva aj v klasickej rodinnej tragédii spred 2 500 rokov s názvom *Antigona*. Antický grécky básnik a dramatik Sofokles napísal neuveriteľné množstvo hier – až 120. Z nich sa zachovalo sedem. Tešia sa takej úcte divákov aj divadelných tvorcov, že ich uvádzajú na všetkých javiskách po celom svete. A prečo je táto zdanlivo zastaraná dráma zaujímavá aj pre našich súčasníkov? Lebo vyzdvihuje podstatu ľudských vlastností pri závažných rozhodnutiach. Rovnako ako našich predkov, aj nás dirigujú panovační diktátori a samolúbi sebci, ktorí nie sú ochotní priznať si svoje omyly. A každý, kto sa im postaví na odpor, na svoje hrdinstvo doplatí.

Takúto pozoruhodnú a poučnú drámu ponúka divákom Činohra SND. I keď je výstavba textu koncipovaná tak, že viedie k neodvratnému koncu hlavnej hrdinky Antigony, divák stále dúfa, že sa jej podarí presvedčiť tébskeho kráľa Kreóna, aby jej dovolil pochovať svojho brata so všetkými poctami, ktoré mŕtvemu prináležia. Neústupčivý, tvrdohlavý Kreón vyhlási jej brata Polyneika za vlastizradcu a odoprie mu všetky práva aj po smrti. Mladá žena sa nezlákne autoritativného vládcu, dožaduje sa spravodlivosti a nebojí sa ísť až do krajnosti. Antigonu tak možno považovať za prvú rebelku v európskej dráme. V dramatickom dialógu s vládcom Téb preukáže mladá žena odvahu, zaslúži si právom obdiv a úctu, keď neuposlúchnie vládcov príkaz a tajne vykoná pohrebný obrad. Kráľ ju za jej opovážlosť dá zažíva zamurovať do skalnej hrobky. Filozoficky zmýšľajúci Sofokles nenechal jeho postoj nepotrestaný. Až keď mu veštica vyveští hroznú budúcnosť jeho rodiny, uvedomí si pochybenie svojich činov, no už je neskoro.

Grécky dramatik, kňaz i politik napísal toto dielo ako päťdesiatročný. Vykrešil v ňom hlboke portréty dvoch mladých žien – sestier: Antigony a Ismény. Prvá z nich je rozhodná, priamočiara, Isména váhavá, bojazlivá. Hra poukazuje na rôznorodosť charakterov aj zamyšľania ľudí, ktorí sa ocitnú v rovnakej situácii. Diváka núti zamýšľať sa nad tým, či je prílišná opatrnosť až alibizmus v rozhodujúcich situáciach správny, najmä ak ide o záchrannu vlastnej kože. No kde potom ostanú ideály? Ako utrpí právo? Je sloboda dôležitejšia ako život sám? Alebo je lepšie niekedy zlaviť z náročných kritérií? Grécka staroveká kultúra, ale aj vtedajšie princípy spoločenského a politického jestvovania nesú v sebe sympatické krédo: „Šťastie spočíva v slobode a sloboda sa rodí zo statočnosti.“ Ale kto sa už toho dnes tak pevne pridŕža?

Režisér Ondrej Spišák nehľadal pre tento silný emotívny príbeh s občianskymi postojmi priestor v nejakom politickom prostredí, ako by sa možno v prvom pláne nükalo. Oslobodil ho tiež od akýchkoľvek umelých podsúvaní do takého či onakého režimu. Napriek protirečivým úvahám hrdinov si táto inscenácia zachováva jasné posolstvá. Každá veta má svoju váhu. Antigona predstavuje silný charakter a z mocného vládcu ostane slaboch a zúfalec. Jeho syn Haimón, snúbenec Antigony, sa zo žiaľu zabije a jeho matka Eurydika, Kreónova žena, spácha samovraždu. Dielo je dokonané, múdra veštba sa vyplní do bodky.

Divákovi poskytne scénograf František Lipták akyysi fiktívny tribunál zložený zo zboru tébskych starcov, v podobe schodov zostupuje akoby zvládneho neba tébsky kráľ Kreón. Suveréenne so sebavedomou tvrdohlavostou ho stvárňuje Ján Koleník, jeho manželku Eurydiku

Ján Koleník (Kreón), Ondrej Kovalčík (Strážca)

vidíme v podaní Gabriely Dzuríkovej. Ich syna Haimóna, snúbenca odvážnej Antigony, predstavuje Richard Autner. Jeho emotívny slovný výstup voči neoblomnému otcovi, podporený silnou gestikuláciou, zároveň otcova argumentácia patria medzi najsilnejšie miesta v inscenácii. Priestor pod schodiskom, akoby gréckym amfiteátrom či novodobým parlamentom využívajú na svoju obhajobu obidve obvinené. Temperamentnú Antigonu stvárňuje Monika Potokárová, jej sestru Isménu Dominika Kavaschová. Zaujímavú voľbu obsadenia zvolil režisér pri úlohe pôvodne veštca Teiresiasa, ktorou poveril Božidaru Turzonovovú. Tá sa zhustila postavy svojským, veľmi sugestívnym spôsobom. Ako slepá veštica si prizve na svoje sprevádzanie dievčatko, kde sa striedajú tri asi osemročné alternantky. Jej hrozivú veštbu, no i celé predstavenie dopĺňa päť piesní Kataríny Kubošiovej, známej ako Katarzia, i elektronická scénická hudba Jonatana Pastirčáka. Naštastie Spišákov tím neponúka pateticky klasicky ponímanú hru, ale modernú inscenáciu, a to nielen kostýmami od návrhárky Kataríny Hollej, ale tiež civilným súčasným hereckým stvárnením, i keď nie jednoduchý text, navyše písaný vo verzi, dá hercom riadne zabrať. A vďaka šikovnému prekladu Lubomíra Feldeka trefnými cielenými vyjadreniami zúčastnených postáv v konečnom dôsledku pôsobí nenásilným, prirodzeným dojmom. Divák nemôže očakávať nejaké ľahké plytké a úsmevné repliky, veď ide o mimoriadne vážnu tému s tragickej zavŕšením, no nemusí sa báť ani skostnatenej predstavy o bytostiach z dávloveku. Hudobná zložka Katarzie, obľúbenej medzi mládežou, isto pritiahne na toto predstavenie aj mladých divákov, ktorí si ľahšie poradia s antickým dielom v rámci povinného čítania na hodinách klasickej svetovej literatúry. Anna Sláviková, foto: Ctibor Bachratý

Ján Koleník (Kreón)

Dominika Kavaschová (Isména), Ján Koleník (Kreón)

PESNIČKÁRKA KATARZIA (KATARÍNA KUBOŠIOVÁ)

získala nedávno pri odovzdávaní divadelných cien Dosky 2018 Cenu za najlepšiu scénickú hudbu sezóny, predstaviteľ súčasnej slovenskej elektronickej scény Pjoni (Jonatan Pastirčák) za hudbu v inscenácii Sofoklovej hry Antigona.

MÁRIA JANČOVÁ:

Láska je volanie a ozvena. A každému sa vracia, čo sám dáva.

(o spomienkovom podujatí pri príležitosti 110. výročia narodenia spisovateľky)

Dôstojnou spomienkou na túto rodáčku z Dolnej Lehote (dnes súčasť Oravského Podzámku) bol kultúrno-spoločenský program, ktorý začal pri rodnom dome Márie Jančovej v Dolnej Lehote, kde sa spolu s predstaviteľmi obce, cirkvi a s rodinou spisovateľky odhalila a požehnala pamätná tabuľa. Potom sa všetci prítomní presunuli do Kaplnky nepoškriveného počatia Pannej Márie v Dolnej Lehote, kde sa uskutočnila Svätá omša. Po omši program pokračoval literárno-hudobným pásmom s názvom Spomínanie na Máriu Jančovú, ktoré otvoril starosta obce Mgr. Jozef Záhora. Okrem iného prítomných informoval, že obecný úrad vydal dve monografie obce (v r. 2010, 2015) a v tomto roku vyšla ďalšia publikácia – Oravský Podzámok – sprievodca po obci. Zostavateľom všetkých troch publikácií je Mgr. Michal Čajka, PhD. Samozrejme, nechýba v nich zmienka aj o rodnom dome Márie Jančovej.

Nasledoval príhovor starostky Suchej nad Parnou Ing. Daniely Balážovej, PhD., kde sa 10. 6. 1905 narodil František Hečko – manžel Márie Jančovej. Rodáci na neho nezabúdajú, v r. 1965 mu odhalili pamätnú tabuľu a pri okrúhlych výročiach uskutočnia vždy spomienku. Starostka predstavila aj monografiu obce Suchá nad Parnou – za zabudnutou minulostou, ktorej autorom je Mgr. Ing. Viktor Mišuth a vyšla v r. 2014.

Pásmo pokračovalo prednáškou Doc. PaedDr. Pavla Pareničku, CSc. v ktorej priblížil život Márie Jančovej. Zameral sa hlavne na učiteľské miesta Márie Jančovej. Prítomní sa dozvedeli, že so svojím manželom Františkom Hečkom uzavrela manželstvo 3. 10. 1931 vo Vozokanoch, následne sa prestáhovali do Radošinej, kde sa im narodil prvý syn František. Ďalšou učiteľskou za-

Pri príležitosti stodesiateho výročia narodenia významnej slovenskej spisovateľky pre deti a mládež, ale aj poetky, prozaičky, prekladateľky a publicistky, ktorá v dejinách slovenskej literatúry zanechala výraznú stopu, usporiadali obecný úrad a Základná škola s MŠ v Oravskom Podzámku v spolupráci s Oravským kultúrnym strediskom v Dolnom Kubíne 14. októbra 2018 v Oravskom Podzámku slávnostné podujatie.

stávkou boli Veľké Leváre, následne Bernolákovo. Ťažké obdobie druhej svetovej vojny prežili manželia Hečkovci vo Svätom Jure, kde sa im v r. 1943 narodila dcéra Magdaléna (pani Ing. Magdaléna Hečková, vyd. Hajnošová). Následne sa rodina zdržiavala v Dolnej Lehote, kde našli v prostredí Oravy azyl a pokoj. Tu začal F. Hečko písat román Červené víno, ktorý preložili do viacerých jazykov a stal sa aj predlohou pre úspešný trojdielny televízny film. A Dolná Lehota ho dokonca inšpirovala pri písaní románu Drevená dedina. V r. 1946 sa manželia Hečkovci prestáhovali z Dolnej Lehote do Turčianskeho Svätého Martina, kde spisovateľ František Hečko pracoval v Matici slovenskej a Mária Hečková sa zamestnala ako učiteľka na dievčenskej meštianskej škole. V Martine s nimi žila i Máriina matka Teré-

zia Jančová. Od r. 1948, keď sa vzdala učiteľského povolania, sa ako slobodná umelkyňa venovala iba spisovateľskej práci. V Martine si manželia Hečkovci postavili vilu, ale ich rodinné štásie netrvalo dlho, lebo v r. 1960 náhle vo veku 55 rokov zomiera životný partner M. Jančovej. Vtedy ešte nemohla tušiť, že na ňu čaká až neuveriteľných 43 rokov vdovského života, takmer celý jeden ľudský vek, ktorý jej spríjemňovali najbližší príbuzní, najmä dcéra Magdaléna a neskôr vnučky. V r. 1961 sa Mária Jančová stahuje do Bratislavu, kde sa zamestnala vo vydavateľstve Mladé letá. Pracovala tam do svojho odchodu do dôchodku. V r. 1971 sa stala nositeľkou Ceny Fraňa Krála a v r. 1975 jej udeleni titul zaslúžilá umelkyňa. V r. 1980 dostala cenu Zväzu slovenských spisovateľov. Mária Jančová alias Terézia Hečková zomrela ako 95-ročná v r. 2003 v Bratislave. Tento rok sme si tiež pripomenuli aj pätnásťte výročie úmrtia tejto spisovateľky.

Žiaci zo ZŠ s MŠ v Oravskom Podzámku prednesli na slávnosti úryvky z tvorby Márie Jančovej. Hudobný vstup zabezpečilo huľové duo – K. Hajdúchová a L. Capuliaková z konzervatória zo Žiliny.

Literárne dielo Márie Jančovej podrobne analyzoval literárny vedec Mgr. Peter Cabadaj, ktorý okrem iného povedal: Pod zjavným vplyvom katolíckej moderny vstupuje mladá Mária Jančová do slovenskej literatúry ako poetka. Treba pripomenúť, že nebola zdáleka jedinou zástupkyňou nežnejšieho pohľavia, ktorú výrazne inšpirovala poézia františkánskeho básnika – taktiež rodáka z Oravy – Rudolfa Dilonga. Okrem nej to boli aj Maruša Jusková, Helena Riasnická, Valéria Reiszová (Ria Valé), Elena Kamenická, Nora Preusová či Henny Fiebigová. Pozitívny ideo-estetický vplyv niektorých príslušníkov katolíckej moderny (najmä

Dilonga) tak motivoval skryté ženské talenty prejsť od pasívneho čítania k aktívnej tvorbe. Jančovej poézia sa však najčastejšie dávala do súvislosti s evanjelickou autorkou Mašou Haľamovou. Zbierka subjektívnej lyriky *Blahoslavení* (1940), plná vrúcneho citu národného, rodinného a materského, naznačila, že by Jančová mohla byť Haľamovej katolíckym náprotivkom či paralelou. Keďže sa ale básnicky priskoro odmľčala, nestalo sa tak...

Poéziu začala Jančová uverejňovať v roku 1927 na stránkach študentského periodika *Svojet'*. Neskôr prispievala veršami i poviedkami do časopisov Živena, Slovenské pohľady a inde. Zbierka *Blahoslavení* je autorkiným knižným debutom. V 19 veľkých básnach, tematicky viazaných na detstvo, rodičov, oravskú prírodu, milého a najmä narodenie dieťaťa (syna), vyjadriala vlastné odovzdanie sa životu a láske. Báseň *Blúdenie* však zreteľne potvrdzuje naznačený Dilongov vplyv.

Ako zaujímavosť uvedme, že Jančovej životný druh František Hečko v zbierke *Na pravé poludnie* (1942) venoval spoločnému priateľovi – františkánovi obdivnú báseň *Páter Dilong*. Ona sama sa hlásila ku katolickej poézii ešte aj bášnami publikovanými v známom povojunovom časopise *Verbum* (1946–47). Pripravený súbor intímnej lyriky *Kvet pri ceste* (1947) už ale tlačou nevyšiel.

Druhou Jančovej knihou bola zbierka spomienkovo ladených krátkych práz *Bochník* (1950). Ide o reminiscencie na roky prvej i druhej svetovej vojny, pričom hlavnými aktérmi dejia sú jej rodičia, starí rodičia, súrodenci, priatelia, učitelia a známi.

Už v Bochníku sa Jančovej rozprávanie vyznačuje silným emotívnym zafarbením. Táto línia sa ešte výraznejšie prehľbila a umocnila v autorkinom umelecky najpresvedčivejšom diele *Rozprávky starej*

matere (1953). V tejto súvislosti je zaujímavé, že spisovateľka ani jednu zo svojich vlastných starých materí nepoznala a trochu jej azda aj chýbala staromaterinská láska ako jedna z podstatných dimenzií detstva. No poznala tento vzťah z rozprávania svojej matky, ktorá je vlastne predobrazom postavy vnučky z Rozprávok starej matere; čiže osudy a príbehy v knihe zobrazené sú zážitkami Jančovej prastarej mamy. Dnes už priam kultové Rozprávky starej matere vyšli v niekoľkých knižných vydaniach. Vždy o nich platilo a platí, že predstavujú majstrovský literárny príklad, ako možno aj detskému čitateľovi vhodne priblížiť podoby života v minulosti. Mária Jančová jednotlivé príbehy podmanivo a kultivované podfarbuje citovou vrúcnosťou, dobrotu srdca človeka a inými charakterovými vlastnosťami, typickými pre prostých oravských ľudí. Dobová kritika ocenila najmä prekvapivú, pôsobivú syntézu realistického literárneho dedičstva a tvorivé využitie ľudovej slovesnosti. Rozprávanie, členené do krátkych príbehov, plynne pokojným kronikárskym tempom s priebežnými opismi etnografickej povahy.

Volným pokračovaním Rozprávok starej matere je kniha *Carlucci* (1966). V roku 1979 vychádzajú i *Žofkine rozprávky*. Autorka opäťovne zakomponovala do tejto knihy motívy z dedinského života na Orave. Dôkladnú znalosť rodného prostredia, ľudí i dobových reálií pretlmočila do umelecky pôsobivého zobrazenia vzdialenej minulosti. Z osobnej skúsenosti vychádzala Mária Jančová tiež pri písaní rozprávok pre najmenších čitateľov (*O kapičke, čo nechcela chodiť do školy*, 1964; *Kojko hľadá rozprávku*, 1965; *Braček a sestrička*, 1973).

Jančovej spisovateľským krédom bolo dať do literatúry pre deti to najkrajšie zo seba: spomienky na detstvo. Azda oprávnenne možno konštatovať, že keďže dáva-

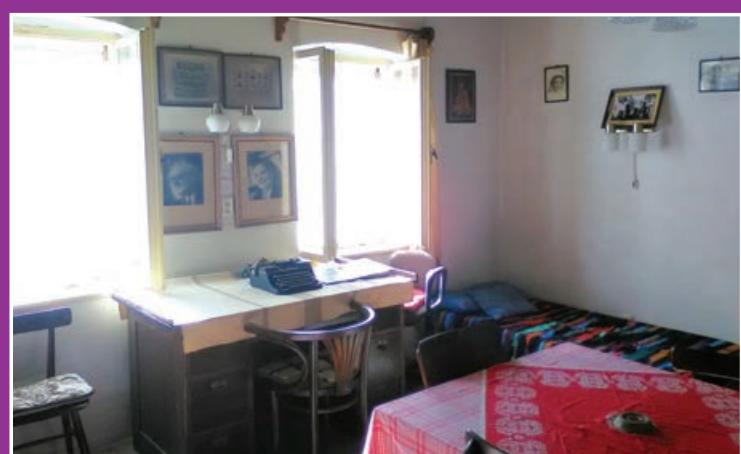
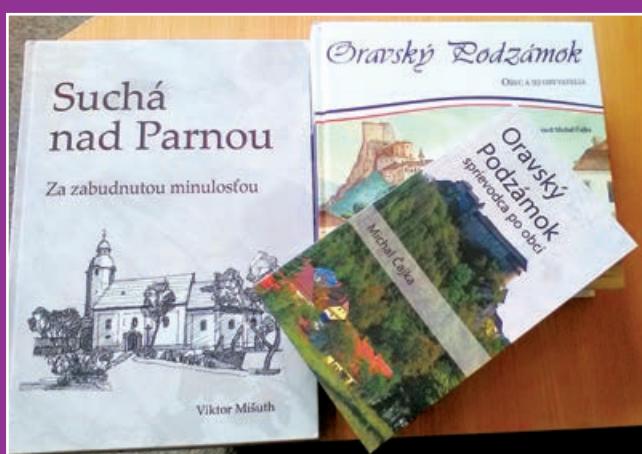
la rozvážne a s láskou, vlastné krédo sa jej podarilo naplniť. V poviedke *Prvá láska* z knihy Bochník napísala: „*Láska je volanie a ozvena. A každému sa vracia, čo sám dáva.*“ To autorku naučil život. V spomenutej symbolickej ozvene sa v čírej podobe a harmonicky ozýva rodná Orava, detstvo, bytostná späťosť s prírodou, ako i univerzálna ľudská skúsenosť. Práve preto vďaka nadčasovému odkazu a posolstvu literárneho diela Mária Jančovej sú tradičné hodnoty minulosti hodnotami aj dnes.

Po zaujímavých prednáškach pozdravila prítomných dcéra Mária Jančovej paní Ing. Magdaléna Hajnošová z Bratislav. Vo svojom rozhovore s názvom *Mama spisovateľka*, ocko spisovateľ alebo aké je to vyrastať v rodine spisovateľov zaspomína najmä na obdobie 2. svetovej vojny, keď bývali v rodnom dome matky v Dolnej Lehote v lone čarokrásnej oravskej prírody. Máriu Jančovú priblížili aj ďalší príbuzní, medzi nimi aj vnučka Žofia Kučerová, rod. Hečková z Martina, ktorá je učiteľkou MŠ.

Záver patril podákovaniu a pozvaniu na výstavu, ktorá bola inštalovaná vo vedľajšej miestnosti bývalej školy a samozrejme prezentácii knižných publikácií obce.

„*Moje literárne ciele boli vždy skromné. Išlo mi najmä o to potešiť svojimi knihami deti. No literatúra a vôleb kultúra, tá naša slovenská, mi vždy ležala na srdci... Hoci sa dnes život podstatne zmenil, myslím si, že i teraz treba dvíhať nášho človeka. Aby sa nezameriaval iba na hmotnú stránku života, nezabúdal na výšie, duchovné a mravné hodnoty. Aby umenie v našich domovoch nečupelo kdesi v kútiku.*“ Týmito slovami zhodnotila Mária Jančová vlastnú literárnu tvorbu pri príležitosti svojej sedemdesiatky.

Text a foto: Iva Poláková

Vianoce v Skanzene Vychylovka

Z vianočných zvykov na Kysuciach

Kalendárne obyčaje sú trvalou súčasťou kultúrneho kalendára lokálnych spoločenstiev kysuckých miest a obcí. Kým na jar a v lete sa orientovali na zabezpečenie dobrej úrody, v zimnom období v nich dominoval kult predkov, predpovedanie budúcnosti, rôzne druhy veštieb a koledovanie. Magické úkony a zaklínania mali zabezpečiť dobrú úrodu v budúcom roku, zdravie a pokojný život ľudí i hospodárskych zvierat. Početne boli zastúpené aj praktiky lúbostnej magie a rôzne veršované recitatívy (vinše) spojené so želaním zdravia, štastia a všeobecnej prosperity, ktoré sa zároveň snažili odvrátiť možné zlo.

Štedrý deň, štedrý večer

Vianočné obdobie a s ním spojené obyčaje sa začínajú Štedrým dňom (24. decembra), ktorý sa až do polovice 20. storočia (v niektorých rodinách aj neskôr) na Kysuciach pomenúval *Viličia* resp. *Na Viliču*. Ide o skomoleninu latinského slova „*Vigilia*,“ ktorým sa označoval deň pred významným sviatkom. V tento deň sa vykonával celý rad magických úkonus, pomocou ktorých sa dali určiť najhlavnejšie a najdôležitejšie udalosti v nasledujúcom roku. Vešilo sa zdravie rodiny a jej jednotlivých členov, svadba alebo úmrtie, veľkosť úrody, prírastok dobytka či znáska vajec. Aj každodenné práce sa vykonávali podľa tradíciou predpísaných pravidiel, aby sa zabezpečila všeobecná prosperita. Veľký význam sa pripisoval použitiu posvätných zeliniek, ale aj príprave štedrovečerných jedál. Ráno sa piekli kvasené koláče – *vdolky*. Boli to veľké buchty, ktoré sa plnili tvarohom (lekvárom) a na pekáč sa ich

obvykle zmestilo len šesť. Boli určené pre návštevníkov a kolodníkov. Na Štedrý deň sa piekli aj tri bochníky chleba, do ktorých sa dával cesnak ako ochrana pred zlom a petržlen ako ochrana pred bosorkami. Jeden bochník predstavoval *gazdu*, druhý *gazdinu* a tretí *slúžku*. Kým *gazdiná* a *slúžka* sa mohli zjest, *gazda* ostávala na stole až do Troch kráľov. Bol symbolom dobrej úrody. *Gazdiná* už od skorého rána pripravovala aj ďalšie pokrmy štedrovečernej hostiny, ktorými sa mal zabezpečiť dostatok dopestovaných plodín aj v nasledujúcom roku – kapustnica, jedlá zo strukovín, medom osladená krupicová kaša, makové šúľance či rezance.

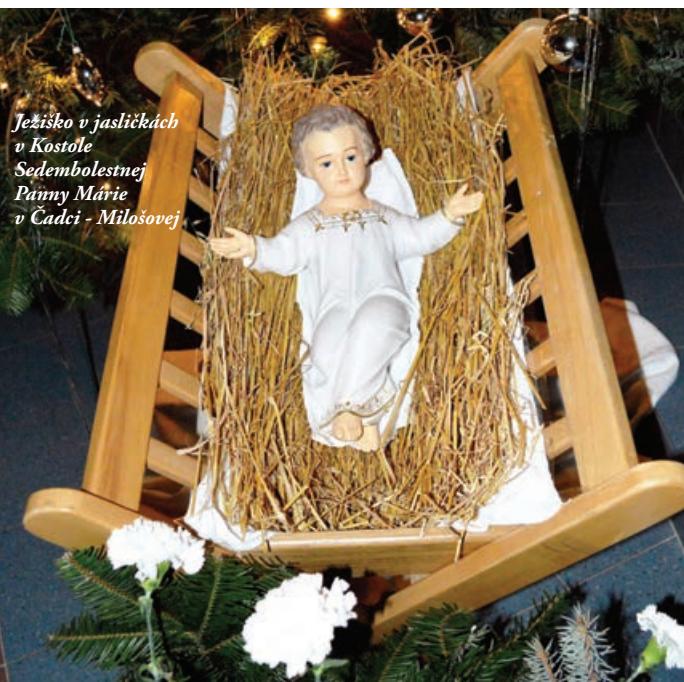
Významnú úlohu vo vianočnej obradovosti zohrávalo aj prinesenie vianočného stromčeka – vrcholčeka jedle (*polaznička*, *polaznicka*, *položnička*), ktorý symbolizoval štastie a začiatok nového života. V predvečer Štedrého dňa ho priniesol gazda do izby, v ktorej sa zhaslo svetlo. Potom ho obsypával

obilím, aby Pán Boh dal domácim toľko kôp obilia v budúcom roku, koľko spadlo zrniek na zem. Stromček sa pôvodne vešal nad stolom v rohu miestnosti špičkou nadol. Neskôr visel hore vrcholcom, upevnený na háku a nezdobený. V medzivojnovom období už stál na lavici a zdobil sa jablkami, orechmi a slamenými ozdobami, neskôr dekoráciami z farebného papiera. Orechy sa obaľovali aj do *pozlátku* (staniolu) alebo sa obielili vápnom. Nesmeli chýbať sviečky. Až v medzivojnovom období (v chudobnejších rodinách až po 2. svetovej vojne) sa rozšírili doma vyrobené *salónky*, *kolekcie* a kupované sklenené ozdoby – *banky*. V niektorých rodinách mávali *polazničky* až tri – vyzdobená patrila do izby, nezdobené sa zapichli do hnoja a zaniesli do maštale, aby sa zabezpečila dobrá úroda a rozmnoženie dobytka. Súčasťou vianočnej výzdoby v jednotlivých príbytkoch na Kysuciach sa stávali betlehemy vyrezávané z dreva, neskôr papierové.

K Štedrému dňu ako poslednému dňu v advente sa viazal prísny pôst. Hlavne dievky nejedli až do večere a modlili sa, aby dostali dobrého muža. Ak im do Štedrého dňa vykvitla čerešňová halúzka, ktorú dali do džbánu s vodou na Ondreja, tak sa mali vydať. V tento deň boli zakázané návštevy i požičiavanie akýchkoľvek vecí. Verilo sa, že ak si suseda prišla čokoľvek požičať (najmä soľ), je bosorka a prostredníctvom požičaných predmetov sa snaží rodine odobrať hospodársky úxitok. Ak predsa len prišiel ráno do domu nejaký návštevník, a to muž v huni, bolo to znamenie, že všetci budú zdraví. Ak prišiel v kožuchu, vešilo to tuhú zimu. V prípade, že by v tento deň niekto volal druhého na pole alebo do stajne, volaný do roka zmrzne. Pred začiatkom večere nesmeli byť v izbe zavesené odevy, aby sa niekto z rodiny do roka neobesil, prípadne to vešilo nepokojný celý rok. V niektorých obciach sa domáci umývali vodou v putni, v ktorej boli nasypané drobné peniaze. Potom ich dali na štedrovečerný stôl, aby ich v nadchádzajúcim roku mali dostatok.

Zvláštna pozornosť sa venovala úprave štedrovečerného stola. Zúčastňovali sa toho všetci rodinní príslušníci, ktorí pod stôl i na lavicu dávali slamu ako symbol narodenia Ježiša na slame (pôvodne slama symbolizovala dobrú úrodu a spájala sa s kultom mŕtvych predkov). Nohy stola sa obkrútili reťazou, prípadne sa obmotali povrazom, čo malo symbolizovať rodinnú uzavretosť a jej vzájomnú súdržnosť. K stolu sa položila maselnica, do ktorej sa počas večere odložil kúsok z každého jedla a napokon i zvyšky od večere, aby sa na budúci rok zabezpečil dostatok potravy. Na stôl sa položil chlieb, med, oblátky, ktoré symbolizovali telo Ježiša Krista, orechy a jablká, ktoré mali zabezpečiť pevné zdravie. Nesmeli chýbať tri najkrajšie zemiaky (prípadne ovos či kapusta), ktoré sa na jar zasadili, aby sa zaistila ich dobrá úroda.

Večera začínala po vyjdení prvej hviezdy spoločnou modlitbou. Potom gazdiná každému členovi rodiny urobila na čelo medom krížik, aby boli sladkí a dobrí ako med, a aby bol taký aj celý nasledujúci rok. Nasledovala konzumácia oblátok s medom, po ktorých sa podávala kapustnica, hrachová, slivková či hrušková polievka, krupicová kaša, halušky (alebo rezance s makom) a kapusta so zemiakmi. Za každého člena rodiny sa na stole zapálila sviečka. Podľa toho, do ktorej strany sa vychýlil jej plameň, sa určovalo, či niekto zomrie (napríklad ak sa vychýlil smerom k cintorínu). Zdravie alebo prípadné úmrtie sa vešilo aj podľa orechového jadra či rozkrojeného jablka.

*Betlehem
z kukuričného
šúpolia Janky
Latkovej, zo zbierok
Kysuckého múzea
v Čadci*

*Ježisko v jasličkách
v Kostole
Sedembolestnej
Panny Márie
v Čadci - Milošovej*

*Drevený betlehem Antonia
Kaduru, zo zbierok Kysuckého
múzea v Čadci*

Počas večera sa od štedrovečerného stola neodchádzalo, iba pri jedení hrachovej polievky zvyčajne niektorá mladá žena z rodiny išla posypať kury hrachom. Pritom hovorila: „Gazdiná, ja vám ty kury pozabíjam.“ Gazdiná odpovedala: „Nezabíjaj ich, oni budú niesť vajca.“ Toto sa opakovalo trikrát. Nakoniec žena posypala sliepky hrachom, aby niesli toľko vajec, koľko bolo hrachu. Večera končila modlitbou a spevom nábožných vianočných piesní. Vzápäť dievky pozametali izbu a smeti vysypali na hnoj. Postavili sa na ne, nad hlavu si dali riečicu a počúvali, z ktorej strany zašteká pes. Odtiaľ mali mať ženicha. Niekedy sa k ich veštenu pridala aj gazdiná s deťmi, ktoré podľa počutých zvukov veštili nadchádzajúcu svadbu alebo úmrtie. Napríklad odkiaľ počuli buchot, tam mal niekto zomriť, odkiaľ naznievala hudba, tam mala byť svadba.

K štedrovečerným zvykom neodmysliteľne patrilo aj koledovanie – *chodenie po spievaní*. Obrad koledovania mal formu obchôdzky, pri ktorej *koladníci* obchádzali domy a prostrediami tradičnej symboliky želali všeobecnú prosperitu. Ich spev niekedy sprevádzala harmonika. V niektorých obciach na Kysuciach si *koladníci* museli vziať z domu kúsok chleba alebo koláča. V prvom dome ho zanechali a vymenili za iný. Takto pokračovali, až kým sa nevrátili domov s krajcom chleba alebo koláčom z posledného navštíveného obydlia, aby si aj týmto spôsobom zabezpečili dobrú úrodu. Súčasne to možno vnímať ako obrad vzájomného dobra, výraz spolupatričnosti celého lokálneho spoločenstva. Zmyslom kolied bolo priniesť zdravie, štastie a blahobyt jednotlivcovi, rodine i celému spoločenstvu. Túto funkciu plnili aj nasledujúce vinše:

*Aby še mali telo tolari,
keľ moče v kredencu taneri,
aby ſe vom urodžilo žito, oves, rež
a žemňoky tež. (Staškov)
Vinšujem Vám šťastné sviatky,
chleba peceň, syra hrudu,
na poli dobrú úrodu,
do srdca radosti,
do duše svornosti,
aby ste žili v hojnosti. (Nová Bystrica)*

Pred polnocou sa všetci pobrali do kostola na polnočnú omšu. Do vrecka si vložili zemiaky, ktoré *pri pozdvihovaní* dvíhali, aby ich Pán Boh požehnal. Po skončení bohoslužieb rýchlo utekali domov, aby im na budúci rok rovnako rýchlo dozrelo obilie. Po príchode vykropili celú chalupu i stajne čečinovou vetvičkou namočenou vo svätenej vode v zmysle ochrany pred zlými silami.

Po Štedrom dni nasledujú sviatky Božieho narodenia a sv. Štefana, v menšej miere sa slávil Silvester. Keďže vianočné sviatočné obdobie tvorí úsek medzi 24. decembrom a 6. januárom, početné obyčajové prejavy sa viazali aj k Novému roku a najmä k sviatku Troch kráľov. Kresťanský motív narodenia Ježiša Krista sakralizoval tento obradový čas a aj na Kysuciach sa k zimnému obdobiu viazali najpočetnejšie a najbohatšie obyčajové tradície z celého kalendárneho roka.

Text a foto: PhDr. Alojz Kontrik
etnológ, Kysucké múzeum v Čadci

Štedrá večera

Pokým sa vyšplhal na športový Olymp, vycedil veľa potu a utržil množstvo bolestivých rán. Tvrde, nekompromisné údery päštou pocítil vari na všetkých miestach svojho tela, no možno tie fyzické boleli o čosi menej ako tie, ktoré musel veľakrát zakúsiť aj na duši. Húževnatost a túžba zvíťaziť ho posúvali z domáčich ringov na medzinárodné zápasy, z ktorých si neraz priniesol vzácné medaily. Dokonca až z olympijských hier. V roku 1952 získal na OH v Helsinkách zlatú, o štyri roky sa v Melbourne prebojoval do štvrtfinále. Počas pätnásťročnej športovej kariéry vybojoval v ringu takmer 400 víťazstiev zo 450 duelov.

Zlatý Janko Zachara

Dvojnásobný majster Slovenska, štvornásobný majster Československa, najstarší žijúci slovenský olympijský víťaz, majster športu, boxer, JÁN ZACHARA (1928), člen Klubu slovenských olympionikov a klubu fair play Slovenského olympijského výboru oslavil deväťdesať rokov.

Box bol voľakedy označovaný za šport chudobných. Čo vás na ňom nadchlo ešte v časoch chlapčenských?

Nikdy predtým som box nevidel, bavil ma futbal tak, ako iných chlapcov. Až raz v lete ma kamaráti zobraťi na boxerský zápas, ktorý sa konal na dvorci trenčianskej sokolovne blízko futbalového ihriska. Počas zápasu som nepostrehol žiadne k.o. ani nič iné, čo by sa dalo označiť za nebezpečné. Od chlapcov, ktorí sa venovali boxu, som sa nechal nahovoriť, že začнем chodiť s nimi na tréningy. No na dvoch stoličkách som sedieť nemohol. Navyše, slová, ktoré mama často vyslovovala: „Chlapče, derieš topánky, kde mám brat’ peniaze?“ rozhodli, že som sa vzdal futbalu a zameral sa na box. Tam nebolo treba okrem trenírok nič. Boxovalo sa i naboso. Pamätám si, že pri jednom zápase za slovenského štátu v Malackách som spoluhráčovi požičal trenírky, pretože nastupoval po mne v ďalšej dvojici.

Dnes majú pästiari na hlave prilbu, osobitné chránidlo na zuby, špeciálne rukavice, mäkké, ohybné botasky. Ako vyzerala vtedajšie vybavenie vrcholového športovca v tejto disciplíne?

Prilby sa začali používať až po smrteľných úderoch, ktoré sa v ringu udiali. Až potom, po rôznych zasadnutiach športových a lekárskych komisií nariadili pri tréningoch aj samotných zápasoch nosiť ochranné prilby. Chcem podotknúť, že profesionálni boxeri pri priateľských súbojoch (sparingoch) podobné helmy nosili viac-menej naoko, aby si neporanili obočie, čo je najčasťejší úraz, a tiež uši. Nie som proti helmám, ale odhaľujú priamy

terč pre súpera, že udierať treba len do toho nekrytého. A čo sa týka obuvi pre boxerov – ak nohy nie sú rýchle na pohyb, môžete mať aj „zlatú“ obuv, tá zápas nevyhrá.

Kde ste trénovali, boli telocvične a vhodné ringy s dobrou podlahou?

Samozrejme, že telocvične, ako ich poznáme dnes, sme nemali. Ring obohnany lanami stál len pri oficiálnych zápasoch a vrecia naplnené buď sekanou gumou alebo len handrami sa po tréningu snímali, pretože v telocvični boli aj iní športovci, ktorí ju používali.

Svoju športovú kariéru ste začínali ako 14-ročný chlapec v rodom Trenčíne. V tej najnižšej tzv. mušej kategórii. Ne-prekážala trénerovi vaša menšia váha a vzhľad?

Bol som nielen pomení, ale chýbali mi štyri kilá do päťdesiatky. Trénera som asi upútal výraznou pohyblivosťou, šikovnosťou, ktorú som získaval mimo tréningu, a tak mi tie kilečká odpustil. My deti sme chodievali do lesa na drevo, kde sme museli liežiť i na stromy. Tým sme mimovoľne získavalí nielen odvahu, ale čiastočne sme nadobúdali i silu v rukách. Ako chalani sme tiež pomáhali kamarátovi, ktorého otec pracoval v ručnej tehelní. Aby mohol s nami chodiť aj on, miesili sme blato na tehly. Vykasali sme si trenírky a „čvachtali“ sa nohami v nachystanom blate. Také dobre vymiesené ho jeho otec potom dával na veľký pracovný stôl do šopy, ktorá nemala steny, ale iba strechu na koloch. Blato vtláčal do foriem a my, decká, sme ho na pripravený „plácok“ chodili vytláčať. Tehly niekoľko dní schli pod holým nebom, až potom ich páliili do konečnej podoby. Takže bez toho, aby sme si to nejako zvlášť uvedomovali, posilňovali sme si nohy. Okrem toho som veľmi rád preskakoval švihadlo, čo tiež mimoriadne prospievalo tréningu nôh.

Ak je súper pevne a dobre stavaný, má určite fyzické výhody pred útlejším sokom. Je pravda, že dobrý boxer okrem techniky boja používa pri zápase aj „hlavu“?

Znie to pre fanúšika asi divne, že boxer používa aj hlavu. Nemysliaci boxer znamená totiž „boj hlava-nehlava“. Technicky musí predvádzat rýchle reakcie na súperove útoky, aby sám po obrane prešiel do útoku.

Môže zostať človek aj po množstve silných otriasov spôsobených údermi do hlavy citlivý a vnímatý voči iným?

Každý šport nesie isté riziko. Napríklad futbalista sa technicky svojím driblingom snaží čo najrafinovanejšie oklamať súpera, no a boxer, ktorý nemal silu v úderoch (za toho som sa považoval i ja), si to musel odskákať na nohách, ak sa chcel vyhnúť úderom, najmä do hlavy.

Ako sa však ukázalo, napriek tomu, že som sa pätnásť rokov reprezentačne venoval boxu a vlastne ma to drží 7 desaťročí, domnievam sa, že nikto o mne netvrdí, že som nerozumný hlupák a „tvrdas“ bez citu, ktorému je všetko ľahostajné. Nijaký šport, ba ani box nemá vplyv na povahu človeka a jeho správanie.

Kedy sa začala vo vás rodíť nádej, že pôjdete vyskúšať svoje sily do najprestížnejšieho ringu na svete, na olympiádu?

Hned po vojne v rokoch 1945–46 sme išli reprezentovať Slovensko do Poľska a mňa vybrali do osiemlenného tímu. Boxovali sme v Katoviciach, kde som mal súpera o hlavu vyššieho. Napriek tomu sa mi ho podarilo poraziť na body. Vtedy veľmi uznávaný poľský rozhodca pán Záplatka vyhlásil pre športové noviny, že ak sa nesprenemerím tomuto športu, môže byť zo mňa „trieda“. Stále mám odložené výstrižky s jeho vyjadrením. Zakrátko nato sa konali Všešlovanské majstrovstvá v Prahe za účasti ZSSR, Juhoslávie, Poľska a Československa, ktoré som vyhral. Nasledoval predolympijský turnaj v Brne, ten som tak tiež vyhral, takže to bola vlastne moja kvalifikácia na OH Londýn 1948. Zobrali mi miery na šaty, ba aj na topánky. No potom mi zobrali pas a ja som na olympijské hry nešiel. Namiesto mňa letel na olympiádu dáky funkcionársky súdruh z Prahy. Dodnes mi nikto nevysvetlí, prečo sa tak stalo.

S akými konkurentmi ste sa vtedy stretávali zo strany českých borcov?

Čechy i Morava mali silné celky boxerov, ba i svoje oddieli. Pôsobil som v Baťovanoch v terajšom Partizánskom, kde sme

ako majstri Slovenska boxovali o titul majstra republiky v družstvách Praha-Baťa a Otrokovice-Baťovany a my sme vyhrali aj v Prahe-Otrokovicach, aj v Baťovanoch. V tých časoch bol box na Slovensku veľmi rozšírený a mali sme výborných boxerov.

V akých halách prebiehajú boxerské zápasy dnes, možno zhотовiť ring obohnaný povrazmi aj na obrovskom štadióne tak, aby diváci dobre videli detaily jednotlivých chmatov?

Pri dnešnej technike nie je žiadny problém získať detaily jednotlivých úderov, rovnako ako aj zábery z iných druhov športov, kde sú problematické rozhodnutia. Problém je v tom, že nie vždy sa akceptujú. Voľakedy boli ringy situované do oveľa menších priestorov a ak chcel divák ozaj vidieť priamo na päste aktérov, celý zápas prestál na nohách, koľkokrát až na špičkách.

OH v Helsinkách v roku 1952 boli pre športové Česko-slovensko najúspešnejšimi hrami v doterajšej histórii. Získali sme 7 zlatých medailí, jednu z nich ste vybojovali práve vy. Dá sa zabudnúť na takéto chvíle napriek dlhým desaťročiam?

Som presvedčený o tom, že na žiadne olympijské hry, majstrovstvá sveta či majstrovstvá Európy ani jeden zo zúčastnených, zvlášť ocenených športovcov, nezabudne po celý svoj život. Tá atmosféra a priateľstvo s dovtedy úplne neznámymi ľuďmi pohybujúcimi sa okolo športu, ktorých ste predtým nikdy nevideli, a zrazu ste si boli takí blízki. Tie úžasné výkony, aké podával napríklad Emil Zátopek, ale i rad ďalších športovcov, ktorí svojimi výkonmi nadchli obrovské publikum. Podarilo sa mi vidieť naživo Leva Jašina, sovietsku brankársku futbalovú legendu i ďalšie úžasné osobnosti, fandil som našim basketbalistom, ktorí tam zožali úspech. Nádherné na tom je to, že aj napriek obrovskej sláve a popularite zostali obyčajními, skromnými ľuďmi.

Ako ocenila naša vláda i predstavenstvo televízov vyše prvenstvo?

Bol som vojakom základnej služby v ATK (Armádnom televíčnom klube, predchodca terajšej Dukly). Za olympijskú medailu som bol povyšený na podporučíka. Obdržal som kožený kabát, 3 metre látky, hodinky, Stalinove spisy, niekoľko pionierskych šatiek, ktoré som rozdával na besedách, kvety, albumy s fotografiemi a od predsedu Slovenskej televízovky a športu p. Viktoriho som dostal rádio.

Svoju latku olympionika sa vám, žiaľ, na nasledujúcich letných olympijských hrách v austrálskom Melbourne nedarilo obhájiť...

Na OH v Melbourne som sa prebojoval do štvrtfinále, kde som prehral s Fínom Hemelinem. Čažko mi hodnotiť, prečo sa niekedy nepodarí udržať si kondíciu a dať šancu súperovi. Môžem iba spomenúť situáciu, s ktorou som sa stretol. My, boxeri, sme sa pripravovali doma v oddieloch, potom sme šli na sústredenie, kde bol nefundovaný „tréner“. Náhoda tak chcela, že spal na jednej izbe s naším vynikajúcim reprezentantom Júliusom Tormom, od ktorého čerpal „boxerské umenie“. Nútí nás rúbať drevo, vraj „pre silu, chlapci“. Neuvedomil si následky. Tí, čo nikdy nedržali v ruke sekeru, mali hned v prve dni na rukách obrovské mozole. Ďalší problém spočíval v tom, že medzi Austráliou a Československom je veľký, 8-hodinový časový rozdiel. Budil nás teda o druhej – tretej nadránom, vraj aby sme sa pomaly aklimatizovali. Náš let z Prahy do Melbourne trval skoro týždeň a aklimatizovali sme sa po ceste. V Istanbule sme mali zastávku, potom v Abadame, v Kalkate, všade sme tankovali, potom sme pristáli v Singapure, v Darviku sme prespali, až nakoniec sme sa dostali do Melbourne.

V roku 1953 som sa stal členom Rudej hviezdy Praha. Po skončení vojenskej základnej služby som sa vracal domov do Trenčína do závodu Merina, kde som sa vyučil za strojného zámočníka a kde mi slúbili byť, keďže som bol už ženatý a mali sme aj dcérku. No byt mi nedali. Nechcel som s manželkou i dietátom bývať u rodičov, hľadal som nejaké východisko. Dostal som ponuku nastúpiť do základného oddielu Rudej hviezdy Praha, ktorú som prijal, i keď nám toto mesto ako také nevoňalo. Keď sa začala prvá spartakiáda, došli za mnou z náborového oddelenia, či by som nešiel do ZŤS Dubnica, vraj mi tam dajú byt ihned. To bola pre mňa prvoradá podmienka, takže ponuku som samozrejme prijal, no z ČH ma prepustili až po olympiáde v Melbourne. Tie mesiace roku 1956 až do prepustenia z ČH som v Dubnici pracoval iba ako brigádnik na hutnom závode, kde som i potom pokračoval v práci na tomto úseku. Nehanbím sa povedať, že preto, aby som si finančne prilepšil, šiel som vyladať vagóny naplnené rudou, vápnom aj iným nákladom. Potreboval som pre rodinu peniaze, vykladal som. Postupne som prešiel viacerými úsekmi ako majster šrotového hospodárstva, majster prípravy vsádzok pre elektrické oblúkové pece a vrchný majster odlievania ocele do kokíl. Bolo to strašné prostredie, obrovská horúčava a nedýchateľný prach. Hodne si vytrpeli aj moji podriadení spolupracovníci, pretože ja som robil aj administratívnu prácu ako výplaty, objednávky na liatie materiálu a podobné roboty v kancelárii. No i tak som si užil svoje. Nikoho nezaujímalo, že som akýsi olympijský víťaz, pracoval som na tých najťažších úsekokoch. Až do odchodu do dôchodku.

Možno, že to vtedajší športoví funkcionári chápali tak, že pri tažkej robote sa vlastne udržiavate v špičkovej kondícii a nemusíte toľko chodiť na tréningy. Stihli ste vôbec zájsť si do telocvične?

Do dubnických strojární som šiel hlavne preto, že sa v hutnom priemysle dalo v tých časoch najviac zarobiť. Nebol som sám, čo prijal takúto ponuku. Pracoval tam aj môj tréner aj mnohí ďalší športovci. Tréningy som prispôsoboval svojmu voľnu. Rád som behával. Za domom, kde som býval, bol lán kukurice, ktorú strážil a teda každý večer obchádzal strážnik družstva. Chodníček, ktorý bol v tom kukuričníku, som využíval na behy. Tažko mu bolo vysvetľovať, za akým účelom to robím. Iba krútil hlavou, nechápal.

Spomeniem ešte jednu perličku. Chcel som zhodiť z váhy, a tak som behával oblečený do dvojich teplákov, aby som sa riadne spotril. Ženičky, čo okopávali zemiaky, krútili hlavami, nešlo im do hlavy, že v takom teple utekám taký naobliekaný. Kto vie, hádam si aj mysleli, že mi sibie. Hlavné, že ja som poznal pravý dôvod, ktorý mi pomáhal udržiavať sa v dobrej kondičke.

Návrat z vtedajších OH bol pre našu výpravu dramatický...

Odlet z Melbourne mal byť podľa plánu 10. decembra 1956. Batožinu sme mali v olympijskej dedine pobalenú. V noci o jednej nás z ničoho nič zobudili, naládovali do olympijských autobusov a hybaj! V polovici cesty na letisko sa ale autobusy zastavili. Vraj, lietadlo je pokazené, nikam sa neletí a ide sa späť do olympijskej dediny. Ráno o deviatej nám povedali, že nepoletíme, ale nás Sovietsi vezmú na loď Gruzia a poplávame spolu s ich výpravou. Kto vie, aký dôvod mal vtedajší náhly zvrat udalostí. Možno sa naši šéfovia zlakli, že situácia v Maďarsku by mohla spôsobiť, že nás prichýlia naši krajania žijúci v Austrálii, a my sa domov nevrátime. To boli iba naše úvahy, pretože lietadlo francúzskej spoločnosti, ktorým sme mali letieť, pokazené nebolo, čakalo nás na letisku.

Nechcem zláhčovať, ale dnešní olympionici majú zrejme o niečo ľahší život po návrate domov. Ako vám víťazné trofeje pomohli a teda uľahčili život?

Spomínam si, aké „výhody“ som mal v práci, keď som šiel reprezentovať Slovensko. Pri delení tzv. cieľových prémii sa počítali peniaze za odpracované dni. Pretože som reprezentoval, výroby som sa nezúčastnil, a tak som nemal nárok na celé prémie. To bola tá výhoda reprezentanta. Podotýkam, že hodinky, ktoré som dostal, boli od ministra Čepičku, ešte keď som bol na vojne.

Ktorý zo svojich úspechov na domácej pôde považujete za najväčší?

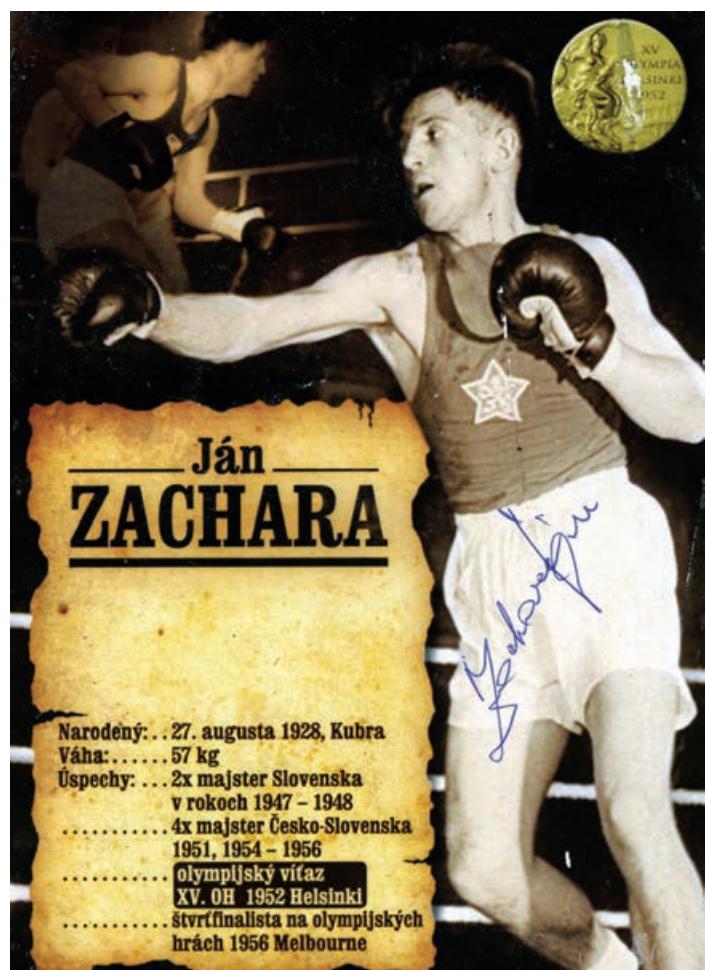
Verím, že pre každého športovca je úspechom nielen dostať sa na olympijské hry, ale nejaký ten výsledok na nich aj dosiahnuť. Ja som mal to šťastie získať zlato v Helsinkách, predtým uspiet doma na Všeslovanských majstrovstvách, ktoré mi otvorili cestu do reprezentácie.

Tak ako si spomínam na víťazné zápasy, nikdy nezabudnem na súboj, ktorého priebeh ako i záver pripomínam na mnohých besedách obzvlášť mládeži. PODCEŇOVANIE SÚPERA – toto som učinil i ja, keď som hostoval vo Svite pod Tatrami v ligovom zápase so súperom Halalom. Štipka podceňovania sa skončila tak, že stačil jeden úder, ktorý som dostal, a bolo po zápase. Sklamal som seba, sklamal som divákov. Podcenenie nielen v športe, ale i v bežnom živote sa nevypláca. Nikto nevie, čo sa v tom druhom, v osobe súpera, ale i v iných obyčajných ľudských prípadoch skrýva.

Chodíte ešte medzi svojich dubnických zverencov a sledujete naše začínajúce boxerské talenty?

Trikrát do týždňa si chodím zaboxovať do telocvične v Ilave a keď prejavia mladí o moju osobu záujem, veľmi rád im ukážem niektoré „finesy“ boxu.

Anna Sláviková

HYBAJ HO! 2018

Solo, foto: Borut Kranjc

Přehlídka slovenského tance i tentokrát zakončila svým krátkým a spontánním proslovem jeho zakladatelka Lucia Kašiarová, jinak také ředitelka Studia Alta v pražských Holešovicích, které dříve jednou za rok, nyní jednou za dva roky, poskytuje festivalu svoje prostory. Tento ročník byl již devátý. Je sice pozoruhodné, že tato přehlídka nachází zázemí v České republice, nicméně slovenské osobnosti současného tance, které zde představuje, běžně svojí tvorbou překračují hranice Slovenska a tvoří nebo se prezentují v celém evropském prostoru. Tentokrát si organizátoři zvolili termín, který kolidoval s oslavami 100. výročí vzniku Československé republiky. Můžeme v tom vidět i kus symboliky, prakticky to ale mohlo návštěvnost festivalu poškodit. V publiku stále sedí více Slováků než českých milovníků tance a moderního divadla.

Letošní ročník přinesl více zajímavých titulů. Například potřesené a lechtivě exotické představení *Tropical Escape* slovensko-maďarského tanečníka a choreografa Csaby Molnára a Márcia Canabarra, které získalo prestižní maďarskou Labanovu cenu za choreografii. Dva poslední večery představily dva skutečné vrcholy: Sólo 2016 Milana Tomáška a WOW divadla Debris Company.

Milan Tomášik je dnes již významnou osobností současného tance poté, co již roky patří do světoznámé skupiny Les SlovaKs Dance Collective zářící na jevištích ještě před pár lety. Jejich představení Fragmenty jsme měli možnost vidět na festivalu HYBAJ HO! v roce 2014. Každý tanečník z tohoto uskupení má nakonec

svoji vlastní profesní dráhu a svůj osud. Milan Tomášik žije a pracuje od roku 2004 ve Slovinsku. Působí také jako choreograf ve svobodném povolání, autor tanečních projektů i jako pedagog, který nechává svoji stopu v mnoha městech Evropy.

V roce 2006 přišel se svým prvním sólovým projektem *Within*, v roce 2011 pokračoval představením *Off-beat*, trilogii dokončil inscenací *Sólo 2016*. Podle svých slov inspirací k tomu mu bylo tělo, které neustále prochází prostorem a časem uvnitř (within) a mimo (off-beat) siločar, které násilně vnikají do našeho intimního prostoru. Dále tvrdí, že je to osobní a zároveň univerzální výpověď tanečníka vycházející z jeho emocí. Je to sled reakcí na podněty, sled momentů, které nelze zadržet a nijak

uchovat. Tomášik-autor experimentuje s možnostmi pohybu těla. Hledá impulzy, které tělo rozhýbávají a zároveň pozoruje, jakým způsobem se tělo chová. Používá projekci pohyblivých obrazů, používá hudbu z jiných oblastí, nepůvodní, ale jeho výběr je vkusný a inspirující. Hudba je melodická, rytmická, styly diametrálně odlišné – od náboženské písničky po současný pop. Tomášik dále vysvětluje filozofii své choreografie: „Proplétání stylů a období v hudbě diktuje změny svalových napětí, které vytvářejí rytmus jako stopy pohybu v čase“.

Tomášik se ve svém výrazu pohybuje na hraně mezi konkrétním a abstraktním. To hudba je abstraktní, tanečník je mostem mezi abstrakcí a světem konkrétního těla

Z představení WOW, foto Juraj Chlpík

Solo, foto: Drago Videmšek

Jozef Vlk. Delší dobu tvoří v týmu se Stanislavou Vlčekovou, která již má na kontě velké množství samostatných choreografií, spolupracuje s ND v Bratislavě a v oblasti pedagogické se jako jedna z mála věnuje současnemu tanci.

Jejich projekt WOW (Slepá mapa světa) je skutečně pozoruhodné dílo. Spoluje uměleckou výpověď s komerčními postupy, moderní technologií počítačové animace projektované na jeviště a vysokou profesionální úrovni provedení. Není náhodou, že se Debris Company před nedávnem vrátila z úspěšného turné v USA a na bratislavském festivalu Nová dráma 2018 získala v konkurenci nejlepších činoherních představení hlavní ocenění Inscenace roku.

Z představení WOW, foto Juraj Chlpík

a pohybů, které nám mohou evokovat konkrétní situace či nás jen potěší svojí estetikou. Tomášik-tvůrce je přemýšlivý i intuitivní, Tomášik-tanečník je přesvědčivý a krehký. Výsledné představení je estetické, nenásilné, třeba ve chvíli, kdy tanečník promluví ke svému publiku, představuje moment jisté intimity a vzájemné výměny příjemných emocí. Je to tvůrce, jehož projekty těší v pravém slova smyslu.

Na samý závěr festivalu si organizátoři pozvali divadlo Debris Company z Bratislavы. Již dvacet let ho vede autor, režisér, hudební skladatel, performer a producent

Režisér a autor hudby Jozef Vlk si za základ vybral sbírku básní spisovatele Eugena Gindla „WOW“, který text napsal již v roce 2001 jako reakci na současný svět lidí, jejich rozpínavost, agresivitu, schopnost ničit vše včetně sebe. Režisér velmi sofistikovaně využívá umění videoartu. Počítačová animace rozpolohybovává černobílý svět grafiky a kresby. Do tohoto výtvarného, ale chladného světa surrealistickeho ducha umisťuje dva živé protagonisty – tanečníky, Stanislavu Vlčekovou a Daniela Račeckу. Stanislava je zároveň choreografkou, která tanec modifikuje, přibližuje němohře. Pod jejím vedením se tělo pohybuje stylem nižších živočichů, jakoby jen na základě reflexů.

Scéna modelovaná především tmou a světem ve výrazném kontrastu, dále kreslená videoartem je výtvarným zážitkem. Expresivní kostýmy Kataríny Holkové jsou rovněž vyloženými výtvarnými objekty domodelovávanými světem a projekcí. Apokalyptické texty jsou přednášeny šeptem. Jejich význam není plně srozumitelný, ale stává se doplňkem hudby, svéráznou zvukovou kulisou.

V programu nalezneme popis konceptu díla, který vypovídá o filozofickém postoji tvůrců, o jejich kritickém pohledu na současnou konzumní společnost, kde to, co se jevilo jako cesta, ukazuje se nyní jako scestné. Podle nich jsme dospěli do období obdivu sebe sama a své moci, do období „WOW“. Até už je představení postaveno na jakkoli sofistikovaných základech či filozofii, primárně je to spektakulární zážitek, hudebně tanečně výtvarný projekt ve vynikajícím provedení.

Zuzana Štancelová

ZUŠ ŘÍČANY slaví 65 let od svého založení

O škole, která se stala součástí jejího života, jsme si povídali s ředitelkou ZUŠ Říčany, Mgr. Ivetou Sinkulovou. Ta v jejím čele stojí již 10 let, a přestože vystudovala pražskou konzervatoř (obor housle), nakonec u ní profesionálně převážila pedagogika. A proto také dále pokračovala ve studiu na Pedagogické fakultě UK v Praze.

Začátky dnešní ZUŠ Říčany spadají do 50. let minulého století...

Po vzniku hudební školy byl ředitelem ustaven Jaroslav Kobylka, učitelkou hry klavírní a přípravné hudební výchovy Libuše Bohuňovská, pozdější ředitelka, která školu vedla celých 27 let! Ředitelské místo postupně zastávali Jar. Kobylka, Jar. Francel a Bohumil Průcha. Posledně jmenovaný školu vedl velmi dobře 21 let, po něm jsem pak již přišla já. A za těch 65 let existence školy zde působilo mnoho vynikajících pedagogů i absolventů. Škola stále dosahuje výborných výsledků a já se snažím jich docílit ne tlakem, ale spíše pozitivním působením na své kolegy a okolí. Přiznám se, někdy je to těžké a ne vždy se to podaří – proto se stále učím.

O studium na ZUŠ je dlouhodobě zájem. Určitě k tomu přispívá i kvalita výuky, odborná kvalifikace pedagogů a nabídka oborů. Ale co dnešní doba a styl života? Myslete si, že třeba možnosti trávení volného času nebo technologie neovlivní výrazně směřování a aktivity dětí, neoslabil to jejich zájem o výuku?

Jen za těch 10 let, co jsem ředitelkou školy, se hodně věcí změnilo. Podařilo se usměrnit některé názory rodičů a vyvrátit domněnku, že zuškaje volnočasový kroužek. Proměnil se i pedagogický sbor. Máme ve svých řadách aktivní umělce a zároveň vynikající, kvalifikované pedagogy. Myslím si, že dnes přicházejí k talentovým zkouškám rodiče s dětmi, kteří ví, co poskytujeme, co od nás mohou očekávat a jak s dětmi pracujeme. Co se týká moderních technologií, do dnešní výuky

neodmyslitelně patří. I když jsme škola umělecká a často se setkávám s nesouhlasem některých kolegů. Ale je to tak.

Často si pokládám otázku, proč vůbec děti do zušek chodi? Naučit se hrát na nástroj, tančit, hrát divadlo či zvládnout výtvarné styly je velká řecká. Dnešní děti jsou jiné, než jsme v jejich věku byli my, ale to neznamená, že je něco špatné. Jsou sebevědomější, mají své názory a našim cílem je jejich názory rozvíjet a usměrňovat. Možná právě proto, že bereme každé dítě jako osobnost, se nám naše práce daří.

Základem každého odborného vzdělání jsou předpoklady pro jeho absolvování. Studium na ZUŠ je navíc rozděleno na dva stupně. Co to vlastně znamená?

Studium na ZUŠ je rozděleno do čtyř fází a dítě u nás může studovat celkem 17 let. Přijímáme děti již od 5 let do tzv. dvouletých přípravných ročníků. Od 7 let lze nastoupit do tzv. I. stupně (7 let). Poté a po doporučení zkouškové komise lze studovat dál II. stupeň (4 roky). Výjimečným studentům nabízíme i tzv. Studium pro dospělé (další 4 roky). Výuka probíhá podle Školního vzdělávacího programu, součástí jsou i vystoupení na soutěžích, koncertech, festivalech apod. Děti dostávají vysvědčení, dělají talentové, postupové a závěrečné zkoušky.

Pamatují se, že kdysi bylo „módní“ tzv. chodit do houslí. Platí to i dnes?

Často se při debatě s ostatními řediteli zušek setkávám s tím, že nelze sehnat houslisty, nikdo nechce hrát na trombón, na fagot. V tomto bodu mám jasné stanovisko. Vše záleží na učiteli. Když jsem nastupovala na místo ředitelky, škola neměla houslisty, dechový orchestr a třída lesních rohů se rozpadla, v závesovém oddělení byl jeden pozounista. Vše záleží na stanovení priorit a dlouhodobé cílevědomé práci celého kolektivu, ztotožněného s vizí školy. Dnes hledáme dalšího učitele na violoncello, přijali jsme několik no-

vých učitelů žestových nástrojů... S určitými obavami jsme začali s výukou harfy – a máme plno!

Oslavy výročí založení školy jsou již v plném proudu, zahraniční aktivity také. Kde všude máte v současnosti partnerské školy?

To bych ráda zmínila... protože naše zahraniční spolupráce je záležitost, na kterou jsme hrdi a ze které máme velkou radost. Za 10 let se nám podařilo navázat nejen partnerské, ale také přátelské vztahy. Skvělá spolupráce je s hudební školou partnerském městě Borkenu a s hudební asociací MABERLINER v italské Pistoii. Další pak je se španělskou asociací komorní hudby ACAM z Madridu a hudební školou v německém Zittau. Navazujeme kontakty s partnerskými hudebními školami ve Francii, Švédsku a Dánsku. A jako třešnička na dortu se stále jeví spolupráce s japonskou hudební školou ve městě Ótu. Jsme tam pozváni na návštěvu, ale zatím jsme neměli co nabídnout. Teď se situace změnila, máme skvělé soubory a v budoucnu o návštěvě Japonska uvažujeme.

Poděkování

■ **Všem zaměstnancům školy za jejich skvělou práci a našim partnerům za pomoc, které se nám od nich dostává.**

■ **Zřizovatel ZUŠ Říčany – městu Říčany – za pomocnou ruku při řešení prostorových, kapacitních i finančních záležitostí. Je to spolupráce, které si nesmírně vážíme.**

■ **Našim dětem a hlavně jejich rodičům.**

Bez vás všechno a bez vaší pomoci by ZUŠ Říčany nebyla tam, kde je!

Mgr. Iveta Sinkulová

SPOLOČNOSŤ ČESKO-SLOVENSKÝ PLES S.R.O. UVÁDZA

Česko *ples* Slovenský

ZÁSTITU PREVZALI

PREZIDENT ČR **J.E. Miloš Zeman** A PREZIDENT SR **J.E. Andrej Kiska**

16. 2. 2019 • OBECNÍ DŮM • PRAHA

Hviezdy galavečera

Hana Zagorová • No Name • Mária Čírová

Adam Ďurica • Laďa Kerndl • Tereza Kerndlová

Rozhlasový Big Band Gustava Bromy a ďalší

Moderujú

Lucia Barošová a Martin Dejdar

Viac informácií a vstupenky na

www.ceskoslovenskyples.cz

Art of Word

